

Drs. A. Boers

No. 4.69

DE FINANCIËLE POSITIE
VAN GLASTUINBOUWBEDRIJVEN IN 1974

September 1976

L 26
4.69 C

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Tuinbouw

334045

Inhoud

	Blz.
WOORD VOORAF	5
1. INLEIDING	7
1.1 De gebieden	7
1.2 De financiële positie	9
1.3 De werkwijze	9
2. DE VERMOGENSPOSITIE PER 31 DECEMBER 1974	11
2.1 Algemeen	11
2.2 De structuur van de bezittingen	11
2.3 De structuur van het vreemde vermogen	13
2.4 De spreiding van het percentage eigen vermogen	15
3. FINANCIËLE MUTATIES IN 1974	16
3.1 Vergelijking van de balans per 31 december 1974 met de balans per 31 december 1973	16
3.2 Financiële gedragingen en solvabiliteit	18
3.3 Financiële gedragingen en bedrijfsomvang	21
3.4 Financiële gedragingen en rentabiliteit en besparingscapaciteit	22
4. DE LIQUIDITEIT OP KORTE TERMIJN PER 31 DECEMBER 1974	24
4.1 Het saldo liquide en vlottende middelen	24
4.2 De spreiding van het saldo liquide en vlottende middelen	27
4.3 Het weerstandsvermogen tegen gevaren van illiquiditeit op korte termijn	28
5. MUTATIES VAN DE LIQUIDE EN VLOTTENDE MIDDELEN IN 1974 EN DE FINANCIERING VAN DE TEKORTEN	33
5.1 De mutaties gemiddeld per bedrijf	33
5.2 De spreiding van de overschotten en tekorten	35
5.3 Oorzaken van overschotten en tekorten	37
6. DE LIQUIDITEIT OP LANGE TERMIJN PER 31 DECEMBER 1974	41
6.1 Algemeen	41
6.2 De liquiditeit op lange termijn	43
6.3 Enkele conclusies	44
6.4 Liquiditeit op lange termijn en weerstandsvermogen	47
6.5 De invloed van de hoogte van de investeringen op de leeftijd van het pakket slijtende dode duurzame produktiemiddelen, de solvabiliteit en het weerstandsvermogen	50

INHOUD (vervolg)

	Blz.
SAMENVATTING	56
SUMMARY	61
BIJLAGEN	
1 A	De balans per 31-12-1974 (activa) 66
1 B	De balans per 31-12-1974 (passiva) 68
2	Kapitaalmutaties in 1974 70
3	Vermogensmutaties in 1974 72
4	Het saldo liquide en vlottende middelen per 31-12-1974 76
5	Het weerstandsvermogen per 31-12-1974 77
6	Ontvangsten versus uitgaven in 1974 en de financiering van de tekorten 78
7	Mutaties in het saldo liquide en vlottende middelen in 1974 80
8	Ontvangsten versus uitgaven in 1974 en de financiering van de tekorten, gemiddeld per bedrijf, onderscheiden naar de omvang van resp. liquiditeitstekorten of -overschotten 81
9	Kengetallen betreffende de financiële positie van zwak-liquide bedrijven, ingedeeld naar de omvang van het weerstandsvermogen 82

Woord vooraf

De bedrijfsresultaten in de glastuinbouw zijn in de laatste jaren ongunstiger geworden. Een dalende rentabiliteit leidt tot een lagere besparingscapaciteit van de bedrijven, zodat de mogelijkheid tot zelffinanciering van nieuwe vermogensbehoeften geringer wordt.

Deze beperking van de mogelijkheid om in een snel stijgende vermogensbehoefte te voorzien met eigen financieringsmiddelen kan een gevaar vormen voor de continuïteit van het bedrijf. Voor realisering van alle investeringsplannen (uitbreidings- en diepte-investeringen) zal een steeds groter beroep moeten worden gedaan op vreemde middelen, zodat veel bedrijven in een gevaarlijke financieringssituatie kunnen geraken.

Om een inzicht in deze problematiek te verkrijgen heeft het Landbouw-Economisch Instituut een onderzoek ingesteld naar de vermogenspositie en de liquiditeitssituatie op korte en lange termijn van glasbedrijven per ultimo 1974.

Voor de periode voorafgaande aan het kalenderjaar 1974 zijn de gegevens omtrent het financiële bedrijfsgebeuren niet volledig beschikbaar. Dit vormt een duidelijke beperking voor het onderzoek, als gevolg waarvan enige terughoudendheid bij de interpretatie van de resultaten moet worden betracht. In een later stadium, wanneer gegevens over meerdere jaren in het onderzoek kunnen worden betrokken, kunnen de relaties binnen de financiële structuur scherper worden geformuleerd en zal een nauwkeuriger beeld van de relatieve positie van de bedrijven worden gegeven.

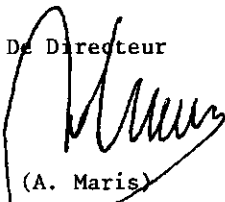
In dit rapport is het totaal van glastuinbouwbedrijven verdeeld in twee groepen, nl. bedrijven in gebieden met een concentratie van glastuinbouwbedrijven (centra) en bedrijven in gebieden waar de ligging van de bedrijven erg verspreid is (niet-centra).

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van de gegevens die ten behoeve van het jaarlijkse rentabiliteitsonderzoek in de verschillende takken van glastuinbouw zijn verzameld.

Het onderzoek is verricht door Drs. A. Boers van de afdeling Tuinbouw.

Den Haag, september 1976

De Directeur

(A. Maris)

1. Inleiding

1.1 De gebieden

Het onderzoek heeft betrekking op de financiële positie van 237 glastuinbouwbedrijven in Nederland en is gebaseerd op een a-selecte steekproef uit de geïnventariseerden van de landbouwtelling 1972.

Het onderzoek heeft alleen betrekking op bedrijven:

- a. waarvan de ondernemer een agrarisch hoofdberoep heeft;
- b. met een bedrijfsomvang van minstens 60 sbe;
- c. waarvan de glassector minstens 60% van de totale bedrijfsomvang - gemeten in sbe - omvat.

De glastuinbouw wordt onderscheiden in drie hoofdrichtingen: glasgroente, snijbloemen en potplanten. In elke glassector is een afzonderlijke steekproef gemaakt, waarbij alleen die bedrijven in het onderzoek betrokken zijn, waarvan minstens 60% van de omvang van de glassector betrekking heeft op (respectievelijk verwarmde en onverwarmde) glasgroente, respectievelijk snijbloemen, respectievelijk potplanten. Deze steekproef representeert 7732 glasbedrijven, waarvan 4420 glasgroente-, 2842 snijbloemen-, en 470 potplantenbedrijven.

Voor een verantwoording van de representativiteit van het onderzoek wordt verwezen naar de Inlichtingen No. 144 en No. 146.

De drie onderscheiden hoofdtypen van glastuinbouw (glasgroente, snijbloemen en potplanten) zijn voor een belangrijk deel geconcentreerd in een klein aantal gebieden, terwijl buiten deze gebieden de ligging van de bedrijven verspreid is.

Voor een vergelijking van de financiële positie van bedrijven die al dan niet gelegen zijn in gebieden met een zekere concentratie van glastuinbouw, worden enkele gebieden als centra 1) beschouwd en de rest van Nederland als niet-centra.

Het blijkt dat de drie hoofdtypen van glastuinbouw elk hun eigen centra kennen. De indeling van alle bedrijven naar ligging in centra en niet-centra is daarom niet regionaal maar een onderscheid naar de ligging in of buiten de centra van de bedrijven van de afzonderlijke bedrijfstypen. Hoe de bedrijven uit de drie hoofdtypen van glastuinbouw regionaal onderscheiden zijn in respectievelijk centra en niet-centra blijkt uit tabel 1.1.

1) Onder een centrum wordt verstaan een aaneengesloten tuinbouwgebied waar de werking van de factoren die tezamen het begrip centrumfunctie bepalen functioneel zou kunnen zijn.
(De positie van de bedrijven met glastuinbouw buiten de grote centra. Ir. A.P. Verhaegh).

Tabel 1.1. Indeling van de 237 onderzochte glasbedrijven 1974 naar locatie in respectievelijk centrum en niet-centrum

	Bedrijven gelegen in:						Niet-centra
	alle bedrijven	Centra					
		totaal centra	Zuidh. Glasdis- trict (Z.H.G.)	Aalsmeer e.o.	centra buiten De Venen en de Bloembollen- streek	Z.H.G.	
Glasgroente	111	52	52	X 1)	X 1)	X 1)	59
Snijbloemen	97	85	40	25	20	X 1)	12
Potplanten	29	21	X 1)	13	2	6	8
Alle bedrijven	237	158	92	38	22	6	79

1) bedrijven gelegen in een gebied dat voor de betreffende bedrijfstak als niet-centrum wordt beschouwd.

De tuinbouwgebieden die als centra worden beschouwd zijn:

- glasgroente : Zuidhollands Glasdistrict (Z.H.G.)
- snijbloemen : Z.H.G. en het gebied "Aalsmeer e.o.,
De Venen en de Bloembollenstreek".
- potplanten : Lent en het gebied "Aalsmeer e.o.,
De Venen en de Bloembollenstreek".

1.2 De financiële positie

Naast de vermogenspositie staat in dit onderzoek de liquiditeitspositie op korte en op lange termijn centraal. De vermogenspositie en de ontwikkelingen daarin zijn mede bepalend voor de liquiditeitspositie.

De dalende bedrijfsresultaten gedurende de laatste jaren - terwijl een spoedig herstel van de winstgevendheid niet valt te verwachten in de naaste toekomst - kan via een verslechterende vermogenspositie een ongunstige invloed uitoefenen op de liquiditeit op lange termijn.

De besparingen uit een - met de ongunstige rentabiliteit samenhangend - relatief laag inkomen komen dan op een dusdanig laag niveau te liggen (of zijn zelfs negatief) dat het eigen vermogen onvoldoende toeneemt om de snel stijgende vermogensbehoefte in een voor de vermogensstructuur aanvaardbare verhouding te financieren.

Een vergroting van het vreemde vermogen doet de rente- en aflossingsverplichtingen toenemen. Bij een rentabiliteit die aanhoudend zo laag is dat niet aan de hiervoor bedoelde verplichtingen voldaan kan worden, ontstaan al gauw liquiditeitsmoeilijkheden (op korte termijn).

Op de aanwezige liquide en vlottende middelen wordt vaak een volledig beslag gelegd door de lopende bedrijfs- en privé-uitgaven zodat deze middelen minder gemakkelijk als reserve-activa ter versterking van het weerstandsvermogen kunnen worden aangewend voor de gestegen behoefte aan liquide middelen.

Behalve door de druk op de liquide en vlottende middelen wordt het weerstandsvermogen ook aangetast door de verslechterende solvabiliteit. De potentiële kredietruimte neemt immers af zodat het weerstandsvermogen minder ruimte heeft om de toegenomen aanspraken van de verschaffers van vreemd vermogen te honoreren.

1.3 De werkwijze

Voor het verkrijgen van een inzicht in de financiële positie van de onderzochte bedrijven is gebruik gemaakt van de gegevens die ten behoeve van het Rentabiliteits- en Financieringsonderzoek verzameld zijn.

Berekening van de waarde van de activa

- Voor de waarde van de grond is uitgegaan van de verkoopwaarde (met een agrarische bestemming). De grond in het Zuidhollands Glasdistrict is gewaardeerd op f 47.500,- tot f 50.000,- per hectare. Voor de bedrijven in Overig Nederland is per gebied de verkoopwaarde vastgesteld; deze varieert van f 15.000,- tot f 55.000,- per hectare.
- De slijtende duurzame produktiemiddelen zijn gewaardeerd tegen de boekwaarde op basis van de nieuwwaarde in 1974. Deze is ontleend aan gegevens die ook ten behoeve van de afschrijvings- en renteberekening zijn verzameld.
- De woonhuizen zijn, aan de hand van gegevens die ter plaatse zijn opgenomen en met behulp van normen, tegen verkoopwaarde gewaardeerd.
- Voor de waardering van de plantopstand en de veldinventaris is gebruik gemaakt van kostprijsgegevens van het LEI.
- In de balansen zijn ook de privé-bezittingen opgenomen. De reden hiervan is dat bij persoonlijke ondernemingen in het algemeen geen scheiding kan worden aangebracht tussen het privé-vermogen en het bedrijfsvermogen en dat bovendien de ondernemer ook met zijn privé-vermogen aansprakelijk is voor de schulden van zijn bedrijf.

De passiva

- Het totale vreemd vermogen is onderscheiden in: kort krediet en lang krediet. Wat de belastingen betreft is alleen rekening gehouden met nog te betalen omzet- en loonbelasting. De nog te betalen persoonlijke belastingen zijn niet opgenomen.

2. De vermogenspositie per 31 december 1974

2.1 Algemeen

De financiële positie van een bedrijf kan niet worden beoordeeld aan de hand van een enkel criterium of kengetal; de beoordeling van de financiële positie vindt in dit onderzoek plaats door vaststelling van verschillende financiële ratio's, zoals solvabiliteit, liquiditeit, weerstandsvermogen, rentabiliteit, besparingscapaciteit en de ouderdom van de slijtende duurzame produktiemiddelen. Voor een momentopname van enkele van deze kengetallen is de balans een geschikt hulpmiddel. De balans geeft een beeld van de omvang en de structuur van de bezittingen en van de wijze waarop de bezittingen gefinancierd zijn. In de bijlagen I-A en I-B wordt de balans gegeven voor de bedrijven, in groepen onderscheiden naar diverse gezichtspunten, zoals regio, solvabiliteit, bedrijfsomvang, rentabiliteit en besparingscapaciteit.

2.2 De structuur van de bezittingen

Zoals blijkt uit tabel 2.1 (blz. 12) bedroegen de totale bezittingen gemiddeld per bedrijf per 31-12-74 f 526.300 in de centra en f 350.700,- in de niet-centra.

De verdeling van de totale bezittingen vertoont in beide groepen een sterke overeenkomst. Het grootste deel van de totale bezittingen bestaat uit duurzame produktiemiddelen (respectievelijk 65 en 63%) en voor het overige deel uit liquide en vlottende middelen (14%) en uit deelnemingen en beleggingen (respectievelijk 21 en 23%).

Het grote aandeel van de deelnemingen en beleggingen in het balanstotaal wordt verklaard door de in deze balanspost begrepen woningen (resp. 17 en 21% van het balanstotaal). In beide gebieden (centra en niet-centra) bestaat het activum liquide en vlottende middelen voor de helft uit liquide middelen (kas, spaarrekening e.d.) en voor de andere helft uit vlottende middelen (veldinventaris, voorraden en vorderingen).

Tevens blijkt uit tabel 2.1 dat de meer solvabele bedrijven de beschikking hebben over relatief minder duurzame produktiemiddelen en relatief meer liquide middelen dan de bedrijven met een lagere solvabiliteit.

In beide gebieden treffen we voor de groepen bedrijven met een gelijke bedrijfsomvang (gemeten in sbe) een zelfde activestructuur aan. Naarmate de bedrijfsomvang groter is, is het aandeel van de deelnemingen en beleggingen kleiner en dat van de duurzame produktiemiddelen groter; vlottende middelen komen in

Tabel 2.1 De structuur van de activa per 31-12-74

	Alle bedrijven		Solvabiliteit		Bedrijfsomvang (sbe)	
	tot 50%	75% e.m.	tot 50%	75% e.m.	tot 180	300 e.m.
CENTRA						
Aantal bedrijven	5438	1468	1581	2389	2082	2213 1143
	%	%	%	%	%	%
Duurzame produktiemiddelen	65	70	69	58	59	65 68
Liquide en vlottende middelen 1)	14(7)	12(5)	10(3)	20(12)	17(11)	15(7) 13(5)
Deelnemingen en beleggingen	21	18	21	22	24	20 19
Totale activa (x f 1000,-)	526,3	516,2	570,8	503,0	335,1	530,2 867,1
NIET-CENTRA						
Aantal bedrijven	2294	695	1044	555	1612	405 277
	%	%	%	%	%	%
Duurzame produktiemiddelen	63	69	62	55	58	64 70
Liquide en vlottende middelen 1)	14(7)	11(3)	13(6)	23(15)	15(8)	13(6) 15(7)
Deelnemingen en beleggingen	23	20	25	22	27	23 15
Totale activa (x f 1000,-)	350,7	390,1	327,5	344,9	251,4	379,2 886,9

1) Tussen haakjes is vermeld het aandeel van de liquide middelen binnen de totale activa.

dezelfde mate voor, terwijl kleinere bedrijven over relatief veel liquide middelen beschikken (vooral in de centra).

2.3 De structuur van het vreemde vermogen

De totale bezittingen zijn in beide gebieden voor het grootste deel met eigen middelen gefinancierd (centra 66%, niet-centra 62%). Tabel 2.2 geeft aan op welke wijze het vreemde vermogen op resp. korte en lange termijn werd aangetrokken.

Tabel 2.2 De structuur van het vreemde vermogen per 31-12-74 naar categorie van kredietverstrekkers

	Centra	Niet-centra
Te betalen omzet- en loonbelasting	2	2
Te betalen kosten	12	7
Te betalen investeringen	5	3
Overig kort krediet	1	1
Totaal kort vreemd vermogen	20	13
Leningen o/g van familie	11	5
Leningen o/g overige particulieren	1	-
Rabo-leningen	55	73
Rabo-kredieten	8	4
Overige banken	3	1
Verzekeringsmaatschappijen	1	-
Overige kredietinstellingen	1	4
Totaal lang vreemd vermogen	80	87
Totaal vreemd vermogen	100	100

In de centra is het aandeel van het vreemde vermogen op korte termijn en van de leningen van familie en andere particulieren belangrijk hoger dan buiten de centra.

Een beknopt overzicht van de passiva-structuur van de in tabel 2.1 onderscheiden groepen bedrijven wordt gegeven in tabel 2.3 (op blz. 14).

Binnen de beide onderscheiden gebieden geldt dat de structuur van het schuldenpakket van de groepen bedrijven met een respectievelijk sterke en matige financiering met vreemde middelen, ongeveer identiek is. De bedrijven die in hoge mate met eigen middelen gefinancierd zijn - vooral in de centra - vertonen echter als gevolg van het geringe absolute bedrag dat buiten de onderneming is aangetrokken, een sterk afwijkende structuur: een relatief hoog aandeel van de schulden op korte termijn en van leningen van familie e.d. en een relatief klein aandeel van de leningen van

4. Tabel 2.3 De structuur van het vreemde vermogen per 31-12-74

	Alle bedrij- ven	Solvabiliteit		75% e.m.		Bedrijfsomvang (sbe)		
		tot 50%	%	tot 50- 75%	%	tot 180- 300	%	
CENTRA								
Aantal bedrijven	5438	1468	1581	2389	2082	2213	1143	
Schulden op korte termijn	%	20	%	15	%	20	%	
Leningen o/g van familie, particulieren	20	9	13	20	15	12	10	
Leningen o/g van kredietinstellingen	68	71	72	45	65	68	69	
Totaal vreemd vermogen (x f 1000,-)	178,1	325,3	219,1	60,4	100,0	182,2	312,5	
Idem in % van het totaalvermogen	34	63	38	12	30	34	36	
NIET-CENTRA								
Aantal bedrijven	2294	695	1044	555	1612	405	277	
Schulden op korte termijn	%	13	%	13	%	11	%	
Leningen o/g van familie, particulieren	6	6	5	15	7	6	5	
Leningen o/g van kredietinstellingen	81	84	82	61	82	82	80	
Totaal vreemd vermogen (x f 1000,-)	131,4	227,6	114,3	43,2	81,6	174,3	358,4	
Idem in % van het totaalvermogen	38	58	35	13	32	46	40	

kredietinstellingen in de totale kredietverstrekking.

In beide gebieden beschikken kleinere bedrijven over een enigszins betere solvabiliteit dan grotere bedrijven. Het is opmerkelijk te zien hoe groot binnen een gebied de overeenkomst is in de passiva-structuur van de drie naar bedrijfsomvang onderscheiden groepen bedrijven, terwijl de absolute hoogte van het totale vreemde vermogen voor kleinere en grotere bedrijven sterk afwijkt. Deze overeenkomst in passiva-structuur voor bedrijven met een verschillende omvang bestaat in beide gebieden.

2.4 De spreiding van het percentage eigen vermogen

De mate waarin de bedrijven de bezittingen met resp. eigen en vreemd vermogen gefinancierd hebben, loopt zoals reeds bleek in tabel 2.3, sterk uiteen.

In tabel 2.4 wordt een uitgebreider overzicht gegeven hoe de bedrijven over de klassen van solvabiliteit verdeeld zijn.

Tabel 2.4 De spreiding van het percentage eigen vermogen
(aantal bedrijven per solvabiliteitsklasse in procenten)

	Alle bedrijven	Regio	
		centra	niet-centra
Aantal bedrijven	7732	5438	2294
Solvabiliteit (eigen vermogen in % van totaalvermogen)			
minder dan 20%	2	2	2
20 - 40%	12	13	10
40 - 60%	28	26	30
60 - 80%	29	25	41
80 - 100%	29	34	17
totaal	100	100	100

3. Financiële mutaties in 1974

3.1 Vergelijking van de balans per 31 december 1974 met de balans per 31 december 1973

In deze balansvergelijking (tabel 3.1, blz. 17) worden de groepen bedrijven in en buiten de centra op beide balansdata gevormd door dezelfde bedrijven.

Het verschil tussen de vermogenspositie per 31 december 1973 en per 1 januari 1974 wordt gevormd door een herwaardering van de duurzame produktiemiddelen. Per 31 december 1973 zijn de aanwezige activa gewaardeerd op het prijspeil 1973, terwijl de waardering per 1 januari 1974 gebaseerd is op het prijspeil 1974. Het verschil tussen beide waarderingsvormen vormt een toeneming van het eigen vermogen (herwaardering van de activa).

De aanwezige activa per 1 januari 1974 en per 31 december 1974 zijn gewaardeerd tegen hetzelfde prijspeil, zodat de vermogensmutatie wegens herwaardering van de activa dus is uitgeschaald.

De totale bezittingen zijn van 31 december 1973 tot 31 december 1974 toegenomen met f 65.900,- in de centra en met f 47.100,- buiten de centra. Deze toename van de bezittingen bestaat slechts voor een deel uit een reële uitbreiding (centra f 44.700,-, niet-centra f 29.800,-), terwijl de rest een herwaardering is van de bezittingen die op 31 december 1973 aanwezig waren (respectievelijk f 21.200,- en f 17.300,-).

In de gestegen vermogensbehoefte voor de reële toename van de bezittingen werd voor het grootste deel voorzien door uitbreiding van het vreemde vermogen met resp. f 27.500,- en f 23.600,-. Door de toegenomen vermogensbehoefte in belangrijke mate met vreemd vermogen te financieren (centra 62%, niet-centra 79%), is in beide gebieden de solvabiliteit verminderd.

De vermogenstoename door herwaardering van de activa vormt een zeer belangrijk deel van de totale toename van het eigen vermogen (resp. 55 en 74%). Gezien het feit dat deze herwaardering gemiddeld per bedrijf ook in absolute cijfers van grote betekenis is, kon de daling van de solvabiliteit in beide gebieden tot resp. 1 en 2 punten beperkt blijven. Wanneer de toename van het eigen vermogen door herwaardering van de activa buiten beschouwing gelaten wordt, nl. bij vergelijking van het eigen vermogen per 1 januari 1974 (activa op prijspeil 1974) met het eigen vermogen per 31 december 1974, dan blijkt de stijging van het eigen vermogen in 1974 - door besparing en overige vermogensmutaties - sterk onvoldoende te zijn voor handhaving van de solvabiliteitspositie. Op deze wijze beschouwd zou de solvabiliteit met resp. 2,5 en 4 punten zijn gedaald.

Tabel 3.1 Vergelijking balanspositie per 31 december 1973, 1 januari 1974 en 31 december 1974, gemiddeld per bedrijf (x f 1000.-)

	BALANS PER :			BALANS PER :	
	31-12-1973	1-1-1974	31-12-1974	31-12-1973	31-12-1974
	prijspeil 1973	prijspeil 1974	prijspeil 1974	prijspeil 1973	prijspeil 1974
CENTRA					
Aantal bedrijven	5438	5438	5438	5438	5438
ACTIVA					
Grond	50,6	55,1	56,1	11,0	10,7
Slijtende duurzame produktiemiddelen	237,4	254,1	284,5	51,6	54,1
Vlottende middelen	32,8	32,8	38,4	7,1	7,3
Liquide middelen	35,4	35,4	38,1	7,7	7,2
Woningen	90,0	90,0	91,2	19,5	17,3
Deeln. en beleggingen	14,2	14,2	18,0	3,1	3,4
Totale activa	460,4	481,6	526,3	100	100
PASSIVA					
Vreemd vermogen kort	31,6	31,6	36,3	6,9	6,9
Vreemd vermogen lang	119,0	119,0	141,8	25,8	26,9
Totaal vreemd vermogen	150,6	150,6	178,1	32,7	33,8
Eigen vermogen 31/12	309,8	309,8	348,2	67,3	66,2
Herwaardering		21,2			
Eigen vermogen 1/1		331,0			
Totale passiva	460,4	481,6	526,3	100	100
NIET-CENTRA					
Aantal bedrijven	2294	2294	2294	2294	2294
ACTIVA					
Grond	22,9	27,0	29,6	7,5	8,4
Slijtende duurzame produktiemiddelen	159,7	172,9	191,0	52,6	54,5
Vlottende middelen	20,2	20,2	25,4	6,7	7,2
Liquide middelen	24,5	24,5	25,1	8,1	7,2
Woningen	71,0	71,0	73,8	23,3	21,0
Deeln. en beleggingen	5,3	5,3	5,8	1,8	1,7
Totale activa	303,6	320,9	350,7	100	100
PASSIVA					
Vreemd vermogen kort	11,7	11,7	16,7	3,8	4,8
Vreemd vermogen lang	96,1	96,1	114,7	31,7	32,7
Totaal vreemd vermogen	107,8	107,8	131,4	35,5	37,5
Eigen vermogen 31/12	195,8	195,8	219,3	64,5	62,5
Herwaardering		17,3			
Eigen vermogen 1/1		213,1			
Totale passiva	303,6	320,9	350,7	100	100

In het vervolg zullen steeds de kapitaal- en vermogensmutaties worden weergegeven exclusief de herwaardering. De kapitaal- en vermogenspositie op 1 januari 1974 en 31 december 1974, te zamen met de in 1974 optredende mutaties, kunnen dan als reële grootheden met elkaar worden vergeleken omdat alle daarvoor in aanmerking komende bezittingen op hetzelfde prijspeil (1974) zijn gewaardeerd. In het kader van het weerstandsvermogen (zie 4.3) en de liquiditeit op lange termijn (zie 6.1) wordt nog wel op het belang van de herwaardering teruggekomen.

3.2 Financiële gedragingen en solvabiliteit

Uit de bijlagen 2 en 3 blijken de veranderingen in kapitaal en vermogen in 1974 (dus excl. herwaardering door prijsstijging) en de oorzaken die tot deze mutaties hebben geleid.

De bedrijven zijn, evenals in hoofdstuk 2, onderscheiden naar regio, solvabiliteit, bedrijfsomvang, rentabiliteit en besparingscapaciteit. In tabel 3.2 is een samenvatting van de opbouw van de vermogens- en kapitaalmutaties van de bedrijven gegeven per regio en solvabiliteitsklasse.

De toeneming van het eigen vermogen bedroeg f 13.900,- gemiddeld per bedrijf, hoofdzakelijk als gevolg van besparingen (f 13.300,-) op het totale inkomen. Andere bronnen (zoals schenkingen, erfenissen, subsidies) die kunnen leiden tot wijziging in het eigen vermogen, waren van weinig betekenis.

Het vreemde vermogen is in 1974 toegenomen met f 26.300,-, hoofdzakelijk als gevolg van kredietverstrekking door de Rabobank (f 23.700,-) en uitbreiding van schulden op korte termijn (f 4.800,-), terwijl leningen van familie (incl. overige particulieren) met f 600,- en leningen van overige kredietinstellingen met f 1.600,- verminderden.

De totale toename van het vreemde vermogen overtrof die van het eigen vermogen in belangrijke mate, zodat de solvabiliteit verslechterde.

De totale financieringsmiddelen in 1974 omvatten de totale (eigen en vreemd) vermogenstoeneming (f 40.200,-) en de vrijgekomen afschrijvingen (f 31.800,-), in totaal f 72.000,-.

Het grootste deel van de beschikbare middelen (83%) is besteed aan vervanging en uitbreiding van de duurzame produktiemiddelen, terwijl ook de liquide en vlottende middelen een geringe uitbreiding hebben ondergaan. De toeneming van de deelnemingen en beleggingen (f 4.500,-) betrof hoofdzakelijk vergroting van de leningen u/g en woningen.

Buiten de centra is de gemiddelde besparingscapaciteit door een lagere rentabiliteit van de gemiddeld kleinere, wat minder solvabele bedrijven, geringer dan in de centra. Deze kleinere besparingsmogelijkheid voor bedrijven buiten de centra heeft tot ge-

volg dat voor de niet onbelangrijke netto-investeringen en andere kapitaalmutaties, een relatief groter bedrag aan vreemde middelen moet worden aangetrokken, waardoor de financieringsverhouding ongunstiger wordt.

De solvabiliteit (eigen vermogen in % totaal vermogen) is een belangrijk kengetal voor de beoordeling van de financiële positie.

Bij hogere solvabiliteit beschikt men in het algemeen over meer potentiële kredietmogelijkheden en zodoende over meer weerstandskracht tegen financiële risico's. Wegens deze samenhang is in dit kader gekozen voor een primaire indeling naar solvabiliteit (tabel 3.2).

Tabel 3.2 Vermogens- en kapitaalmutaties in 1974, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Alle bedrij- ven	Regio		Solvabiliteit		
		centra	niet- centra	tot 50%	50- 75%	75% e.m.
VERMOGENSMUTATIES						
Besparing	13,3	16,4	6,1	4,1	11,7	21,6
Overige mutaties in het eigen vermogen	0,6	0,7	0,1	3,8	-0,5	-0,9
Mutatie eigen vermogen	13,9	17,1	6,2	7,9	11,2	20,7
Mutatie vreemd vermogen	26,3	27,5	23,5	82,4	12,6	-2,7
Tot. vermogensmutaties	40,2	44,6	29,7	90,3	23,8	18,0
KAPITAALMUTATIES						
Bruto-investeringen	60,0	66,7	44,1	99,2	50,5	39,6
Afschrijvingen	31,8	35,4	23,5	31,6	31,9	31,9
Netto-investeringen	28,2	31,3	20,6	67,6	18,6	7,7
Mutatie vlottende midd.	5,5	5,6	5,2	6,2	3,3	6,9
Mutatie liquide midd.	2,0	2,6	0,6	8,1	0,4	-1,0
Mutatie deelnemingen en beleggingen	4,5	5,1	3,3	8,4	1,5	4,4
Tot. kapitaalmutaties	40,2	44,6	29,7	90,3	23,8	18,0

Naast de solvabiliteit zijn echter ook andere kengetallen van belang. Daarom zijn in tabel 3.3 ook enkele belangrijke andere kengetallen opgenomen ter verdere beoordeling van de drie solvabiliteitsgroepen.

Allereerst valt op dat de bedrijfsomvang (gemeten in sbe, als totale kosten of als balanstotaal) voor alle solvabiliteitscategoriën nagenoeg gelijk is (bijlage 3). Verder is de ouderdom van de slijtende duurzame produktiemiddelen (boekwaarde in % van de nieuwwaarde) van groot belang voor de toekomstige vermogensbehoefte die

ontstaat door investeringsactiviteit in de komende jaren. Duidelijk blijkt uit tabel 3.3 dat zeer solvabele bedrijven een gemiddeld ouder pakket slijtende duurzame produktiemiddelen bezitten dan minder solvabele bedrijven.

Tabel 3.3 Samenhang tussen solvabiliteit enerzijds en rentabiliteit, besparingen, investeringen anderzijds

	Solvabiliteit					
	centra			niet-centra		
	tot 50%	50- 75%	75% e.m.	tot 50%	50- 75%	75% e.m.
Sbe	243	272	210	198	168	187
Solvabiliteit	37	62	88	42	65	87
Ouderdom duurzame produktie- middelen 1) 1-1-1974	48,0	50,4	42,1	50,5	45,2	42,4
Idem per 31-12-1974	55,0	50,8	41,9	55,2	45,8	40,6
Ondernemersoverschot 2)	-5,4	-2,4	-0,9	-9,7	-14,2	-7,6
Besparing 2)	1,5	6,6	10,3	2,6	1,3	9,7
Mutatie eigen vermogen 2)	3,7	6,6	9,7	3,1	0,5	10,8
Mutatie vreemd vermogen 2)	38,0	4,6	-1,0	32,9	8,0	-2,9
Netto-investeringen 2)	30,9	8,9	4,2	27,8	6,2	0,6
Liquide en vlottende middelen in % van het balanstotaal	12	10	20	11	13	23

1) Bedrijfswaarde in % van de nieuwwaarde van de slijtende dode duurzame produktiemiddelen.

2) In % van de kosten in 1974.

De rentabiliteit en besparingscapaciteit van meer solvabele bedrijven waren in beide gebieden relatief hoog. Samen met een relatief geringe investeringsactiviteit en een vermindering van het vreemde vermogen (aflossingen overtreffen nieuw aangetrokken middelen) komt de onderneming schijnbaar in een nog gunstiger financieringsstructuur. Het relatief hoge aandeel liquide en vlottende middelen van deze zeer solvabele bedrijven moet echter, gezien de toekomstige investeringen (relatief oud pakket produktiemiddelen), veelal als noodzakelijk worden beschouwd, wil het de huidige gunstige financieringsverhouding handhaven.

De groep zwak-solvabele bedrijven bestond voor een deel uit bedrijven die hun bijzonder grote investeringen voornamelijk met vreemde middelen gefinancierd hebben, hetgeen een sterke druk betekende op de solvabiliteit. Door deze omvangrijke investeringsactiviteit was de boekwaarde (in % van de nieuwwaarde) van de slijtende duurzame produktiemiddelen voor deze groep zwak solvabele bedrijven relatief hoog.

3.3 Financiële gedragingen en bedrijfsomvang

De mate waarin de financiële gedragingen samenhangen met de omvang van de bedrijven blijkt uit de bijlagen 2 en 3 en tabel 3.4. Terwijl de besparingen (absoluut gezien) van grotere bedrijven groter waren dan van kleinere bedrijven, waren de relatieve besparingen voor alle drie onderscheiden groepen ongeveer even groot (besparing in % van de kosten, resp. 5,6 en 7%).

Tegenover het hogere totaalinkomen van grotere bedrijven stonden hogere gezinsbestedingen 1), vooral als gevolg van een groter aantal ondernemers op de grotere bedrijven. In alle drie groepen vonden (in verhouding tot de bedrijfsomvang ongeveer even grote) netto-investeringen plaats.

In alle drie groepen werden de gezamenlijke kapitaalmutaties (netto) voor circa een derde door toeneming van het eigen vermogen en voor circa twee derde door aantrekking van nieuwe vreemde middelen gefinancierd. De financieringsverhouding voor zowel kleinere als grotere bedrijven verslechterde, gemiddeld in gelijke mate.

Tabel 3.4 Vermogens- en kapitaalmutaties in 1974, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Bedrijfsomvang (sbe)		
	tot 180	180- 300	300 e.m.
VERMOGENSMUTATIES			
Besparing	6,3	15,6	27,4
Overige mutaties in het eigen vermogen	2,6	-1,1	-1,7
Mutatie eigen vermogen	8,9	14,5	25,7
Mutatie vreemd vermogen	18,4	27,6	44,7
Totale vermogensmutaties	27,3	42,1	70,4
KAPITAALMUTATIES			
Bruto-investeringen	32,3	67,8	117,6
Afschrijvingen	17,0	33,5	67,4
Netto-investeringen	15,3	34,3	50,2
Mutatie vlottende middelen	2,6	6,8	10,7
Mutatie liquide middelen	1,6	0,6	5,8
Mutatie deelnemingen en beleggingen	7,8	0,4	3,7
Totaal kapitaalmutaties	27,3	42,1	70,4

1) Inclusief betaalde belastingen en premies sociale verzekeringen en betaalde lonen aan gezinsleden.

In de centra waren er tussen kleinere en grotere bedrijven gemiddeld slechts geringe verschillen in rentabiliteit en besparingscapaciteit; buiten deze centra waren deze kengetallen voor grotere bedrijven echter aanzienlijk gunstiger dan voor kleinere bedrijven (tabel 3.5). In beide gebieden was per 1 januari 1974 de leeftijd van de duurzame produktiemiddelen op kleinere bedrijven hoger dan op grotere bedrijven. Uitbreiding van het pakket produktiemiddelen had echter in de centra vooral op kleinere bedrijven plaats en buiten de centra op de grotere bedrijven.

Tabel 3.5 Samenhang tussen bedrijfsomvang enerzijds en rentabiliteit, besparingen, investeringen anderzijds

	Bedrijfsomvang (sbe)					
	centra			niet-centra		
	tot 180	180- 300	300 e.m.	tot 180	180- 300	300 e.m.
Sbe	125	234	446	129	214	441
Solvabiliteit	70	66	64	68	54	60
Ouderdom duurzame produktie- middelen 1) 1-1-1974	42,7	48,9	45,4	41,5	45,6	55,7
Idem per 31-12-1974	46,9	50,5	46,0	41,6	49,8	57,3
Ondernemersoverschot 2)	-7,5	-1,7	-0,6	-17,3	-10,5	-1,2
Besparing 2)	7,6	6,9	6,0	0,6	2,9	9,3
Mutatie eigen vermogen 2)	10,9	6,3	5,6	0,5	4,0	9,0
Mutatie vreemd vermogen 2)	18,2	10,6	7,9	7,9	16,8	22,9
Netto-investeringen 2)	17,1	13,8	9,3	3,6	16,8	24,2
Liquide en vlottende midde- len in % van het balanstot.	17	14	13	14	13	15

1) Bedrijfswaarde in % van de nieuwwaarde van de slijtende dode duurzame produktiemiddelen.

2) In % van de kosten in 1974.

3.4 Financiële gedragingen en rentabiliteit en besparingscapaciteit

De meer rendabele bedrijven hadden in 1974 gemiddeld een betere solvabiliteit en relatief jongere slijtende duurzame produktiemiddelen dan de minder rendabele bedrijven (tabel 3.6 en bijlagen 2 en 3). De solvabiliteit van zowel de zeer onrendabele (meer dan 10% negatief) als van de rendabele bedrijven is sterk achteruitgegaan (4%). In de eerste groep bedrijven is de financieringsverhouding verslechterd, zowel door uitbreiding van het vreemd vermogen als door de vermindering van het eigen vermogen. De investeringsactiviteit van deze groep was nauwelijks voldoende om

het pakket slijtende duurzame produktiemiddelen te verjongen. Bij de groep rendabele bedrijven daarentegen stond tegenover de verslechterde solvabiliteit, een belangrijke verjonging van het produktieapparaat.

Het verschil in investeringsactiviteit tussen onrendabele en rendabele bedrijven wordt duidelijk uit het feit dat slechts 36% van de totale bruto-investeringen op de onrendabele bedrijven plaats had (65% van alle bedrijven) tegenover 64% op de rendabele bedrijven. Overigens zijn ook de grote verschillen in bedrijfsomvang tussen de drie onderscheiden rentabiliteitsgroepen opvallend.

Tabel 3.6 Vermogens- en kapitaalmutaties in 1974, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Rentabiliteit (gem. 1973 en 1974)			Besparingen in % van de kosten		
	tot	-10-	0%	tot	0-10%	10%
	-10%	0%	e.m.	0%	e.m.	e.m.
VERMOGENSMUTATIES						
Besparing	-7,4	12,0	34,6	-14,4	12,3	45,6
Overige mutaties in het eigen vermogen	5,2	0,3	-3,8	4,1	-0,9	-1,9
Mutatie eigen vermogen	-2,2	12,3	30,8	-10,3	11,4	43,7
Mutatie vreemd vermogen	19,1	7,9	49,1	26,4	16,2	37,3
Totale vermogensmutaties	16,9	20,2	79,9	16,1	27,6	81,0
KAPITAALMUTATIES						
Bruto-investeringen	28,6	38,4	108,8	43,4	45,6	94,1
Afschrijvingen	20,9	29,5	44,4	30,8	30,7	34,1
Netto-investeringen	7,7	8,9	64,4	12,6	14,9	60,0
Mutatie vlottende midd.	1,9	7,1	7,6	2,5	5,0	9,3
Mutatie liquide middelen	2,2	1,6	2,3	-3,2	0,7	9,3
Mutatie deelnemingen en beleggingen	5,1	2,6	5,6	4,2	7,0	2,4
Totale kapitaalmutaties	16,9	20,2	79,9	16,1	27,6	81,0

De gemaakte opmerkingen over de ontwikkeling van solvabiliteit en leeftijd van de duurzame produktiemiddelen in de rentabiliteitscategorieën gelden eveneens voor een indeling van de bedrijven naar de besparingscapaciteit, zij het dat bij deze indeling er geen duidelijke relatie was met de bedrijfsomvang.

4. De liquiditeit op korte termijn per 31 december 1974

4.1 Het saldo liquide en vlottende middelen

Terwijl andere kengetallen - zoals solvabiliteit, rentabiliteit en ouderdom van het productieapparaat - een oordeel uitspreken omtrent de kansen voor een continue bedrijfsvoering op lange termijn, is de liquiditeit op korte termijn een belangrijke richtsnoer ter vermindering van betalingsmoeilijkheden die op korte termijn te verwachten zijn.

Er is sprake van een gunstige liquiditeit op korte termijn indien aan het einde van het jaar voldoende in geld realiseerbare middelen beschikbaar zijn om de op korte termijn vervallende schulden te voldoen en om de exploitatie- en privé-uitgaven in het volgende jaar te financieren tot het moment dat deze weer uit de opbrengsten kunnen worden gefinancierd.

In het kader van dit onderzoek kon niet worden beschikt over gegevens met betrekking tot alle kasstromen die zich op korte termijn zullen voordoen, op grond waarvan een liquiditeitsbegroting op korte termijn zou kunnen worden opgesteld. In het te hanteren liquiditeitsbegrip konden alleen die toekomstige ontvangsten en uitgaven worden opgenomen waarvan het bestaan reeds op balansdatum (31 december 1974) bekend was. Hoewel hierin niet alle kasstromen begrepen zijn, geeft dit kengetal toch een redelijke indruk in hoeverre liquiditeitsmoeilijkheden te verwachten zijn.

De liquiditeit op korte termijn wordt berekend als de som van de aanwezige vlottende middelen (veldinventaris, voorraden en vorderingen) en de liquide middelen (kas, bank - w.o. spaarrekeningen - en effecten), verminderd met de bestaande schulden op korte termijn (leverancierskrediet, kort bankkrediet).

De aldus berekende liquiditeit op korte termijn zou kunnen worden uitgebreid met de nog aanwezige ruimte op de lopende rekening bij de bank, waar ook direct over kan worden beschikt. De omvang van deze kredietmogelijkheid was echter niet bekend.

Het belang van de afgesproken maximale kredietruimte moet echter niet worden overschat. Bij liquiditeitsproblemen op korte termijn zijn de mogelijkheden, na opnemng van de beschikbare ruimte, niet uitgeput. Vaak kan een verhoging van de financieringsruimte worden verkregen na nieuwe onderhandelingen met de kredietverschaffer. Bij de bepaling van het weerstandsvermogen (zie 4.3) komt de additionele financieringsruimte - d.i. de in totaal aan het bedrijf te verlenen financieringsruimte bij de huidige zakelijke zekerheidsstelling onder aftrek van de reeds opgenomen middelen op lange termijn - nog uitvoerig ter sprake.

De behoefte aan werkkapitaal hangt nauw samen met de specifieke eigenschappen en eisen van de bedrijven.

De verscheidenheid (teeltplan, kapitaalintensiteit e.d.) in en tussen de bedrijfstakken is zo groot, dat het niet mogelijk is liquiditeitsnormen te berekenen. Uit tabel 4.1 (blz. 26) blijkt dat de liquiditeit op korte termijn gemiddeld f 38.200,- per bedrijf bedroeg. De liquide en vlottende middelen waren ruim twee maal zo groot als de schulden op korte termijn, terwijl volledige betaling hiervan uit de aanwezige liquide middelen mogelijk was.

Een beter inzicht in de liquiditeit verkrijgt men door het saldo liquide en vlottende middelen uit te drukken in de jaarkosten 1974 (17%), in het eigen vermogen (12%) en per 100 m² staand glas (f 556,-).

Door de gemiddeld grotere bedrijfsomvang van de bedrijven in de centra was de liquiditeit op korte termijn (relatief), ondanks een hoger saldo, toch ongunstiger dan buiten de centra.

De liquiditeitspositie van de drie solvabiliteitscategorieën was zeer verschillend. Meer solvabele bedrijven beschikten gemiddeld over een grotere hoeveelheid liquide middelen dan minder solvabele bedrijven, terwijl de vlottende middelen in nagenoeg even sterke mate aanwezig waren. De verschillen tussen de drie categorieën bedrijven waren nog groter doordat minder solvabele bedrijven meer gebruik maakten van kort vreemd vermogen dan meer solvabele bedrijven.

Daar de bedrijfsomvang van de drie groepen bedrijven ongeveer gelijk was, waren ook de liquiditeitsverschillen in relatie met jaarkosten, eigen vermogen en oppervlakte staand glas erg duidelijk.

Het saldo liquide en vlottende middelen van grotere bedrijven was hoger dan van kleinere bedrijven (bijlage 4). In relatie tot de bedrijfsomvang was de liquiditeitspositie van grotere bedrijven slechter dan van kleinere bedrijven.

Naarmate de bedrijfsomvang groter was, was ook de omvang van de liquide, de vlottende middelen en de korte schulden groter. De stijging van de liquide en vlottende middelen was degressief in vergelijking met die van de korte schulden: kleinere bedrijven zouden derhalve hun korte schulden kunnen betalen uit de aanwezige liquide middelen, terwijl dit voor grotere bedrijven niet mogelijk zou zijn.

Tussen rendabele en onrendabele bedrijven bestaan duidelijke verschillen in gemiddelde bedrijfsomvang. De zeer onrendabele bedrijven (gemiddelde rentabiliteit in 1973 en 1974 minder dan negatief 10%) waren meer dan de helft kleiner dan de rendabele bedrijven, terwijl de omvang van de licht-onrendabele bedrijven (tot negatief 10%) tussen die van de beide andere groepen lag (bijlage 3). Deze grote verschillen in bedrijfsomvang hebben tot gevolg dat de - in absolute zin - sterk positieve relatie tussen rentabiliteit en liquiditeit, in verhouding tot de bedrijfsomvang wat minder was.

Tabel 4.1 Het saldo liquide en vlottende middelen per 31-12-1974, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Alle bedrijven		Regio		Solvabiliteit	
	7732	5438	centra	niet-centra	tot 50%	50-75% 75% en meer
Aantal bedrijven	7732	5438	2294	2163	2625	2944
Veldinventaris	18,2	20,0	14,0	16,1	18,3	19,7
Voorraden en vorderingen	16,3	18,4	11,4	18,7	13,6	17,0
Vlottende middelen	34,5	38,4	25,4	34,8	31,9	36,7
Liquide middelen	34,2	38,1	25,1	20,2	19,3	57,8
Liquide + vlottende middelen (a)	68,7	76,5	50,5	55,0	51,2	94,5
Schulden op korte termijn (b)	30,5	36,4	16,7	51,1	26,4	19,1
Saldo liquide + vlottende middelen (a - b)	38,2	40,1	33,8	3,9	24,8	75,4
Idem in % van de kosten	17	16	20	2	11	36
Idem in % van het eigen vermogen	12	11	15	2	8	18
Idem per are glas (in gld.)	556	544	591	57	342	1154
Current ratio (a/b)	2,3	2,1	3	1,1	1,9	4,9

Dit neemt niet weg dat er toch ook hier een duidelijk verband blijft bestaan: liquiditeit in % van de kosten voor de drie rentabiliteitsgroepen, respectievelijk 10, 16 en 22%.

Een zelfde verband als tussen liquiditeit en rentabiliteit treffen we ook aan tussen liquiditeit en besparingscapaciteit. Dit zal geen verwondering wekken gezien de grote samenhang tussen rentabiliteit en besparingscapaciteit (bijlage 3). De verschillen in de relatieve liquiditeit (gerelateerd aan de bedrijfsomvang) waren echter voor de groepen bedrijven met verschillende besparingscapaciteit groter dan bij een indeling van de bedrijven naar rentabiliteit. Dit heeft te maken met de veel kleinere verschillen in bedrijfsomvang van bedrijven met respectievelijk veel en weinig besparingen.

4.2 De spreiding van het saldo liquide en vlottende middelen

Het liquiditeitspercentage - saldo liquide en vlottende middelen uitgedrukt in de jaarkosten - verschilde sterk voor de afzonderlijke bedrijven. Voor 64% van alle bedrijven was dit percentage kleiner dan 20% en voor 21% van alle bedrijven zelfs negatief (tabel 4.2 blz. 28). De verdeling van de liquiditeitspercentages was in de centra ongeveer gelijk aan die buiten de centra.

Het is duidelijk dat bedrijven die met relatief weinig vreemd vermogen gefinancierd zijn, minder snel in liquiditeitsmoeilijkheden zullen geraken dan minder solvabele bedrijven. De relatief lage aflossings- en renteverplichtingen en de ruimere kredietmogelijkheden zijn hiervoor gunstige voorwaarden. De krappe liquiditeitspositie van de groep zwak solvabele (tot 50%) bedrijven - van 88% van deze bedrijven bedroeg de liquiditeit minder dan 20% van de kosten - steekt ongunstig af tegen de liquiditeitspositie van de groep zeer solvabele bedrijven, waar de liquiditeit van slechts 38% van de bedrijven lager dan 20% van de kosten lag. Hierbij moet wel in aanmerking worden genomen dat een groot deel van de groep minder solvabele bedrijven in het recente verleden omvangrijke investeringen hebben uitgevoerd, wat van negatieve invloed is geweest op de liquiditeitspositie.

Een herhaling van dergelijke grote onttrekkingen voor investeringen is op korte termijn niet waarschijnlijk en in ieder geval minder waarschijnlijk dan voor bedrijven in de beide andere solvabiliteitscategorieën die in 1974 duidelijk minder hebben geïnvesteerd.

Tabel 4.2 Saldo liquide en vlottende middelen, naar regio en per solvabiliteitsklasse (aantal bedrijven in % per klasse)

Saldo liquide en vlottende middelen in % van de kosten	Alle bedrijven	Regio		Solvabiliteit		
		centra	niet-centra	tot 50%	50-75%	75% en meer
Negatief meer dan 20	3	4	-	13	-	-
0 - 20	18	20	12	33	19	5
Positief 0 - 20	43	43	42	42	55	33
20 - 40	14	12	21	5	18	17
40 - 60	12	12	13	4	8	21
60 - 80	6	6	4	-	-	16
meer dan 80	4	3	8	3	-	8
	100	100	100	100	100	100

4.3 Het weerstandvermogen tegen gevaren van illiquiditeit op korte termijn

Men kan zich afvragen of de bedrijven ook over voldoende weerstandskracht beschikken tegen dikwijls onverwachte incidentele onttrekkingen (b.v. door overlijden of uittreden van een ondernemer) en andere gevaren die de onderneming bedreigen. Hiertoe is het noodzakelijk het begrip liquiditeit te verruimen. Beleggingen buiten het bedrijf, woonhuizen, ledenrekeningen van veilingen en coöperaties zijn door hun aard vaak minder geschikt om te dienen als reserve-activa en blijven daarom buiten beschouwing. Het feit dat het woonhuis wel een rol speelt bij de kredietverstrekking (hypotheekverlening) komt hierna aan de orde. Van groot belang voor het weerstandsvermogen is - naast de aanwezige liquide en vlottende middelen onder aftrek van de lopende betalingsverplichtingen - de omvang van de nog beschikbare financieringsruimte bij de banken (de maximale financieringsruimte bij de huidige zakelijke zekerheidsstelling onder aftrek van de reeds opgenomen gelden op lange termijn). Voor de hoogte van de maximale financieringsruimte spelen zowel de kwaliteiten van de ondernemer als de economische en technische structuur van het bedrijf een rol. Hoewel door gebrek aan gegevens niet een exacte berekening mogelijk is, zal op basis van de volgende arbitraire normen, die als vergelijkingsbasis zullen dienen, toch een grove benadering van de maximale financieringsruimte worden gegeven, waarbij wordt afgezien van mogelijk verdere kredietverlening door andere kredietverstrekkers. De op deze wijze berekende financieringsruimte moet onder normale omstandigheden haalbaar worden geacht. In een kritieke situatie kan natuurlijk ook op andere manieren worden getracht het bestaan voor kortere of langere duur veilig te stellen, b.v. bij de bank via tijdelijke extra-financieringen (oogst-krediet) of via topfinancieringen die mogelijk gemaakt worden door

borgstelling door familie of Borgstellingsfonds. Verder kan gedacht worden aan uitbreiding van het leverancierskrediet, dat eventueel in een noodsituatie gedeeltelijk omgezet wordt in een lening op lange termijn en tenslotte de Rijksgroepsregeling Zelfstandigen.

Voor de vaststelling van de maximale financieringsruimte wordt ervan uitgegaan dat op grond en woonhuizen maximaal 60% en op schuren, kassen en installaties maximaal 50% van de boekwaarde krediet (op basis van hypotheek als zekerheid) verstrekt kan worden. De nog beschikbare financieringsruimte en het saldo liquide en vlottende middelen vormen gezamenlijk een buffer voor het opvangen van tegenslagen zonder het voortbestaan van de onderneming in gevaar te brengen.

Uit tabel 4.3 (blz. 30) blijkt dat het weerstandsvermogen per 31 december 1974 f 94.000,- gemiddeld per glasbedrijf bedroeg (saldo liquide en vlottende middelen van f 38.200,- en een nog beschikbare financieringsruimte van f 55.800,-). Het weerstandsvermogen was gemiddeld 43% van de kosten, waarbij 24% van alle bedrijven niet over additionele middelen kon beschikken; de opgenomen financieringen op vele van deze bedrijven hebben de grens van het berekende maximum overschreden, hetgeen vaak mogelijk was door leningen van familieleden, waar de noodzaak tot zakelijke zekerheidsstelling blijkbaar niet zo sterk is als bij banken.

De hoogte van het weerstandsvermogen hangt ten nauwste samen met de solvabiliteit: voor de groepen bedrijven met lage, matige en goede solvabiliteit respectievelijk -f 46.000,-, f 74.400,- en f 214.300,-. Het hoge weerstandsvermogen van de meer solvabele bedrijven werd - naast door het hogere saldo liquide en vlottende middelen - vooral bereikt door de wegens het relatief geringe vreemd vermogen, bijzonder grote financieringsruimte die nog kan worden aangewend.

Zwak solvabele bedrijven (minder dan 50%) hadden een negatief weerstandsvermogen doordat van de financieringsruimte een groter gebruik gemaakt werd dan volgens de omschreven normen mogelijk was.

Bij ongeveer gelijke jaarkosten van de onderscheiden solvabiliteitsgroepen, blijven de verschillen in weerstandsvermogen even duidelijk aanwezig, wanneer het weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in % van de kosten (resp. -20, 33 en 102% van de kosten).

In de groepen met een respectievelijk lage en matige solvabiliteit blijkt het weerstandsvermogen van respectievelijk alle en de helft van de bedrijven kleiner te zijn dan 40% van de kosten, terwijl van vrijwel alle bedrijven met een solvabiliteit boven 80% het weerstandsvermogen groter was dan 40% van de kosten.

Grotere bedrijven hebben in absolute zin gemiddeld aanzienlijk meer weerstandsvermogen dan kleinere bedrijven (bijlage 5). Gerelateerd aan de bedrijfsomvang verandert de situatie echter in het voordeel van kleinere bedrijven.

Tabel 4.3 Het weerstandsvermogen per 31-12-1974, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Alle bedrijven		Regio		Solvabiliteit		
	centra	niet-centra	tot 50%	50-75%	75% en meer		
Aantal bedrijven	7732	5438	2294	2163	2625	2944	
Maximale financieringsruimte	189,5	208,6	144,2	192,9	200,7	177,0	
Opgenomen financiering	133,7	141,7	114,7	242,8	151,1	38,1	
Financieringsruimte	55,8	66,9	29,5	-49,9	49,6	138,9	
Saldo liquide en vlottende middelen	38,2	40,1	33,8	3,9	24,8	75,4	
Weerstandsvermogen	94,0	107,0	63,3	-46,0	74,4	214,3	
Financieringsruimte in % v/d kosten	25,3	27,5	17,7	-22,2	21,7	66,0	
Saldo liquide en vlottende middelen in % van de kosten	17,3	16,5	20,2	1,7	10,9	35,8	
Weerstandsvermogen in % van de kosten	42,6	44,0	37,9	-20,5	32,6	101,8	
Spreiding weerstandsvermogen (in % van de kosten)							
Negatief meer dan 40	6	8	2	22	-	-	
0 - 40	18	18	19	57	6	-	
Positief	22	20	27	21	47	1	
40 - 80	26	22	33	-	42	29	
80 - 120	15	16	11	-	5	35	
meer dan 120	13	16	8	-	-	35	
	100	100	100	100	100	100	

Bedrijven met een respectievelijk hogere rentabiliteit of besparingscapaciteit hebben niet alleen een betere liquiditeit op korte termijn, maar beschikken tevens over een grotere financieringsruimte dan respectievelijk minder rendabele of minder besparende bedrijven. Beide factoren veroorzaken grote verschillen in de grootte van het weerstandsvermogen tussen de categorieën bedrijven.

In hoeverre is de situatie met betrekking tot liquiditeit en financieringsruimte in 1974 verbeterd of verslechterd? Hiervoor zijn 7322 bedrijven onderzocht naar de grootte en samenstelling van het weerstandsvermogen per 31 december 1973 en 31 december 1974.

Tabel 4.4 De mutatie in het weerstandsvermogen in 1974 van de bedrijven die zowel in 1973 als in 1974 in onderzoek waren .

	31-12-1973	31-12-1974	mutatie 1974
Aantal bedrijven	7322	7322	
Jaarkosten 1973	183750		
Jaarkosten 1974		221690	
Maximale financieringsruimte	168500	191400	22900
Opgenomen financiering	111600	134500	22900
Nog beschikbare financieringsruimte (a)	56900	56900	0
Saldo liquide en vlottende middelen (b)	36500	39800	3300
Weerstandsvermogen (c)	93400	96700	3300
(a) in % van de kosten	30,9	25,7	-5,2
(b) in % van de kosten	19,9	17,9	-2,0
(c) in % van de kosten	50,8	43,6	-7,2
Spreiding van het weerstandsvermogen in % van de kosten			
Negatief meer dan 40	3	7	4
0 - 40	16	17	1
Positief 0 - 40	25	22	- 3
40 - 80	24	25	1
80 - 120	17	15	- 2
meer dan 120	15	14	- 1
	100	100	

Uit tabel 4.4 blijkt dat de maximale financieringsruimte in 1974 met gemiddeld f 22.900,- per bedrijf is toegenomen a.g.v.:

1. De herwaardering door prijsstijging van de duurzame produktiemiddelen per 31 december 1973 schept ruimere financieringsmogelijkheden (f 9.400,-).
2. De met het redelijk niveau van investeringsactiviteit in 1974 samenhangende nieuwe ruimte (f 13.500,-).

Deze extra financieringsruimte is evenwel volledig gebruikt voor het aantrekken van nieuw vreemd vermogen op lange termijn, zodat de nog beschikbare ruimte onveranderd is gebleven. Het weerstandsvermogen is door de geringe stijging van het saldo liquide en vlottende middelen nog met f 3.300,- toegenomen. Wanneer deze geringe verbetering van het weerstandsvermogen in 1974 (3,5%) gerelateerd wordt aan de stijging van het kostenniveau in 1974 (met 21%) is het weerstandsvermogen gedaald van 51% van de kosten op 31 december 1973 naar 44% op 31 december 1974. Deze ongunstige ontwikkeling blijkt ook uit het feit dat het percentage bedrijven met een negatief weerstandsvermogen in 1974 met 5 punten is gestegen tot 24% op 31 december van dat jaar.

5. Mutaties van de liquide en vlottende middelen in 1974 en de financiering van de tekorten

5.1 De mutaties gemiddeld per bedrijf

Voor de ontwikkeling van de liquiditeit in de eerstvolgende jaren is een inzicht in de mutaties die in 1974 hebben plaatsgevonden, van grote betekenis. De mutatie van de liquide en vlottende middelen in 1974 bestaat enerzijds uit het saldo van alle ontvangsten en uitgaven (cash-flows) in 1974, en anderzijds uit mutaties in de vlottende activa en schulden op korte termijn. Normatieve elementen, zoals berekende kosten en taxaties van aanwas, die van invloed zijn op de vermogensvorming, hebben voor de cash-flows geen betekenis 1).

Een discrepantie tussen ontvangsten en uitgaven leidt tot respectievelijk een liquiditeitsoverschot of -tekort. In hoeverre dit tot verandering in de liquiditeit op korte termijn aanleiding geeft, wordt mede bepaald door de omvang van de mutatie in het vreemde vermogen op lange termijn (nieuw aangetrokken middelen op lange termijn, verminderd met de aflossingen op leningen).

In tabel 5.1 (blz. 34) wordt voor groepen bedrijven een beeld gegeven van de kasstromen van alle ontvangsten en uitgaven in 1974. (Bijlage 6 geeft een meer gedetailleerde opstelling).

De bedrijfsexploitatie (incl. de investeringsuitgaven) en de gezinsuitgaven leidden tot een gemiddeld tekort van f 26.900,-; dit tekort verminderde tot f 19.800,- door inkomsten van buiten bedrijf voor zover dit ook ontvangsten waren, subsidies, erfenissen en schenkingen.

Door een uitbreiding van het vreemde vermogen op lange termijn (f 21.500,-) verbeterde de liquiditeit op korte termijn in 1974, ondanks het liquiditeitstekort, met f 2.700,-.

Het gemiddelde liquiditeitstekort in de centra verschilde weinig van dat buiten de centra. In de centra bedroeg het saldo uit bedrijf (ontvangsten uit exploitatie minus exploitatie-uitgaven) f 24.300,- meer dan buiten de centra (bijlage 6), maar in de centra waren de uitgaven voor investeringen f 17.000,- en de gezinsbestedingen f 11.400,- hoger.

Het liquiditeitstekort verminderde door ontvangsten uit overige liquiditeitsbronnen tot respectievelijk f 20.600,- (centra) en f 17.900,- (niet-centra).

1) Voor de aansluiting van de mutatie in het saldo liquide en vlottende middelen met de mutatie in het eigen vermogen, zoals deze berekend is in hoofdstuk 3, wordt verwezen naar bijlage 7.

Tabel 5.1 Ontvangsten versus uitgaven in 1974 en de financiering van de tekorten, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Saldo ontvangsten en uitgaven	Saldo overige ontvangsten	Liquiditeits-overschot c.q. -tekort	Mutatie vreemd vermogen op lange termijn	Mutatie kas, bank en giro	Mutatie vlottende activa minus schulden op korte termijn	Mutatie saldo liquide en vlottende middelen
Kolomnummer	1	2	3	4	5	6	7
Alle bedrijven	-26,9	7,1	-19,8	21,5	1,7	1,0	2,7
Centra	-28,1	7,5	-20,6	22,8	2,2	1,3	3,5
Niet-centra	-24,0	6,1	-17,9	18,5	0,6	0,3	0,9
Solvabiliteit tot 50%	-64,2	5,4	-58,8	66,9	8,1	-9,3	-1,2
" tot 75%	-18,3	6,7	-11,6	12,0	0,4	2,7	3,1
" 75% e.m.	-7,1	8,5	1,4	-3,2	-1,8	7,1	5,3
Bedrijfsomv. tot 180 sbe	-16,2	5,0	-11,2	12,8	1,6	-3,1	-1,5
180 - 300 sbe	-35,7	8,6	-27,1	26,7	-0,4	6,9	6,5
300 sbe e.m.	-38,2	9,4	-28,8	34,7	5,9	0,6	6,5
Rentabiliteit (gem. '73 en '74)	-21,3	6,5	-14,8	16,9	2,1	-0,3	1,8
" tot -10%	-13,8	6,5	-7,3	7,1	-0,2	8,1	7,9
" -10 - 0%	-43,3	7,9	-35,4	38,3	2,9	-3,8	-0,9
Besparingen in % van de kosten							
" tot 0%	-36,5	6,9	-29,6	25,0	-4,6	2,6	-2,0
" 0 - 10%	-21,3	6,9	-14,4	15,6	1,2	3,9	5,1
" 10% e.m.	-22,1	7,4	-14,7	24,0	9,3	-4,0	5,3

1) Ontvangsten minus uitgaven uit exploitatie; investeringsuitgaven in duurzame produktiemiddelen, in woningen en in overige deelnemingen en beleggingen (incl. effecten); gezinsuitgaven (incl. betaalde belastingen, premies sociale verzekeringen en betaald loon aan gezinsleden).

2) Inkomsten buiten bedrijf, voor zover dit kasstromen zijn; subsidies; erfenissen en schenkingen.

3) Incl. mutatie effecten.

Door een stijging van het vreemde vermogen op lange termijn vond evenwel in beide gebieden een verbetering van de liquiditeit plaats (resp. f 3.500,- en f 900,-).

De verschillen in het liquiditeitstekort bij meer en minder solvabele bedrijven waren wel bijzonder groot. Het grote tekort (58.800,-) bij de zwak solvabele (tot 50%) bedrijven is ontstaan door de hoge investeringsuitgaven in deze groep. De gezinsbestedingen waren in deze solvabiliteitscategorie tamelijk laag (gering aantal ondernemers per bedrijf !).

Financiering van deze hoge investeringsbedragen geschiedde voor een belangrijk deel met nieuw aangetrokken vreemde middelen (zowel op lange als op korte termijn), zodat de liquiditeit op korte termijn slechts weinig verslechterde.

De meer solvabele bedrijven hebben hun pakket duurzame produktiemiddelen in veel mindere mate uitgebreid, zodat het vreemde vermogen hetzij slechts weinig toenam (bedrijven met solvabiliteit 50-75%), hetzij afnam (bedrijven met solvabiliteit 75% en meer).

Een vergelijking tussen grotere en kleinere bedrijven leert dat de grotere bedrijven de ruime marge tussen exploitatieontvangsten en -uitgaven voor investerings- en gezinsuitgaven hebben gebruikt. Deze uitgaven waren zo omvangrijk dat het liquiditeitstekort van grotere bedrijven groter was dan van kleinere bedrijven welke een veel kleinere marge hadden. Doordat de grotere bedrijven relatief veel nieuw vreemd vermogen hebben aangetrokken, onderging het saldo liquide en vlottende middelen geen verslechtering.

De grote investeringsuitgaven van de rendabele bedrijven te zamen met de hoge onttrekkingen voor privé-doeleinden (incl. belastingen e.d.) waren verantwoordelijk voor het grote liquiditeitstekort. Dit tekort werd gedekt door een uitbreiding van het vreemde vermogen op lange termijn, zodat de liquiditeit (in absolute zin) nauwelijks verminderde.

Ondanks de hoge investeringen van de bedrijven met hoge besparingen, verschilde het liquiditeitstekort niet wezenlijk van dat van de overige bedrijven. Oorzaak hiervan was de zeer ruime marge tussen de ontvangsten en uitgaven uit exploitatie, bij ongeveer even grote gezinsuitgaven per categorie bedrijven.

5.2 De spreiding van de overschotten en tekorten

Dat de onderzochte bedrijven in 1974 gemiddeld een liquiditeitstekort hadden betekent niet dat dit tevens voor alle bedrijven het geval was: de helft van de bedrijven had een tekort, de andere helft een overschot (tabel 5.2 blz. 36).

Van de minder solvabele bedrijven had een groter percentage tekorten dan van de bedrijven met relatief veel eigen vermogen. Enerzijds werd in de eerstgenoemde groep de liquiditeit gedrukt

door de hogere financieringslasten van vreemd vermogen, terwijl anderzijds de investeringen van deze groep bedrijven bijzonder groot waren.

De grotere bedrijven hadden vaker extreme overschotten of extreme tekorten dan kleinere bedrijven. Ook in de groepen met respectievelijk betere rentabiliteit of hogere besparingscapaciteit waren de bedrijven met extreem grote tekorten of overschotten sterker vertegenwoordigd dan in de groepen met respectievelijk lagere rentabiliteit of besparingscapaciteit.

5.3 Oorzaken van overschotten en tekorten

Of een bedrijf een overschot dan wel een tekort heeft - en de omvang hiervan - wordt bepaald door een reeks al dan niet samenhangende factoren, die elk de kasstroom binnen de onderneming beïnvloeden.

Aangezien voor een onderzoek als het onderhavige de oorzaken die beslissend zijn voor het ontstaan van respectievelijk overschotten of tekorten moeilijk per bedrijf kunnen worden bepaald, zijn - om toch de achterliggende factoren wat beter te leren kennen, - de bedrijven ingedeeld naar de omvang van respectievelijk het liquiditeitsoverschot of -tekort (tabel 5.3 en bijlage 8).

a. Bedrijven met een liquiditeitstekort groter dan f 30.000,-

Het gemiddeld zeer grote liquiditeitstekort (f 111.900,-) van deze groep bedrijven (25% van alle bedrijven) was vooral het gevolg van de bijzonder grote investeringen in duurzame produktiemiddelen (f132.300,-), hetgeen een belangrijke verjonging betekende van de slijtende duurzame produktiemiddelen (bedrijfswaarde in % van de nieuwwaarde nam toe van 48,3% tot 58,8%). Verder ondergingen ook de deelnemingen en beleggingen een relatief grote uitbreiding.

Deze voor de liquiditeit ongunstige ontwikkeling trad op, ondanks een relatief niet erg ongunstige rentabiliteit, een positief verschil tussen ontvangsten en uitgaven uit bedrijfsexploitatie en niet bijzonder hoge gezinsuitgaven (per ondernemer).

Door de - als gevolg van de hoge investeringen - sterke toename van het vreemde vermogen is de rentelast van deze bedrijven flink gestegen en de solvabiliteit gedaald van 67% per 1 januari 1974 tot 55% op 31 december 1974.

Het grote liquiditeitstekort werd dus voor een groot deel gedekt door nieuw aangetrokken vreemde middelen waardoor het saldo liquide en vlottende middelen slechts met f 18.900,- verminderde.

b. Bedrijven met een liquiditeitstekort tot f 30.000,-

Bij een rentabiliteit van 92% had deze groep (25% van alle bedrijven) een liquiditeitstekort van gemiddeld f 11.800,-, dat

Tabel 5.3 Enkele kenmerken van bedrijven, onderscheiden naar de omvang van resp. liquiditeitstekorten of -overschotten

	LIQUIDITEITSOVERSCHOTTEN			
	NEGATIEF		POSITIEF	
	30.000 e.m.	0-30.000	0-30.000	30.000 e.m.
Aantal bedrijven	1945	1889	2801	1097
Aantal ondernemers per bedrijf	1,25	1,20	1,18	1,40
Sbe	247	207	184	289
Kosten 1974	248400	204500	181400	298300
Rentabiliteit 1974 1)	97,3	92,0	92,8	101,2
Gezinsuitgaven 2)	46100	40100	36900	56000
Idem per ondernemer	36900	33400	31300	40000
Besparingen	13800	3900	10400	36300
Idem, in % v.d. kosten	5,5	1,9	5,7	12,2
Mutatie eigen vermogen	13800	4400	11600	36300
Idem, in % v.d. kosten	5,5	2,1	6,4	12,2
Mutatie vreemd vermogen	118800	9000	-7200	-22200
Idem, in % v.d. kosten	47,9	4,4	- 4,0	- 7,5
Netto-investeringen	119700	10800	-3900	-22400
Idem, in % v.d. kosten	48,2	5,3	- 2,2	- 7,5
Liquide en vlottende middelen in % van het balanstotaal, 1-1-1974	16,5	14,3	13,0	17,0
Idem, per 31-12-1974	11,1	13,7	14,5	22,7
Solvabiliteit per 1-1-1974	67,2	64,1	66,4	76,7
Solvabiliteit per 31-12-1974	54,9	63,1	68,8	80,7
Ouderdom duurzame produktiemiddelen per 1-1-1974	48,3	42,8	47,1	46,2
Idem, per 31-12-1974	58,8	43,1	44,6	42,4

1) Opbrengsten 1974 in % van de kosten 1974.

2) Incl. betaalde belastingen, premies sociale verzekeringen en betaald loon aan gezinsleden.

voornamelijk veroorzaakt werd door het - aan de lage rentabiliteit inherente - kleine verschil tussen ontvangsten en uitgaven uit bedrijfsexploitatie (de gemiddelde bedrijfsomvang is niet groot) en de netto-investeringen in duurzame produktiemiddelen.

c. Bedrijven met een liquiditeitsoverschot tot f 30.000,-

Deze groep (36% van alle bedrijven) had een overschot van f 12.200,-, waaruit f 7.900,- meer werd afgelost dan bijgeleend. Deze groep bestaat uit bedrijven met een gemiddeld kleine bedrijfsomvang, lage rentabiliteit, positieve besparingen, zeer geringe investeringsactiviteit (negatieve netto-investeringen) met een tamelijk oud produktie-apparaat en lage gezinsuitgaven.

d. Bedrijven met een liquiditeitsoverschot groter dan f 30.000,-

Deze positieve geldstroom als gevolg van een gunstige rentabiliteit en een hoge solvabiliteit (lage rentelasten) is door deze bedrijven (14%) niet aangewend voor uitbreiding of vervanging van het produktie-apparaat.

Het liquiditeitsoverschot van deze gemiddeld zeer grote bedrijven bedroeg f 47.800,-, waarvan f 22.700,- gebruikt werd voor aflossing van het vreemde vermogen.

De gezinsuitgaven bedroegen f 56.000,- per bedrijf; het gemiddeld aantal ondernemers per bedrijf in deze groep was nl. relatief hoog (1,4).

Bij vergelijking van de vier groepen bedrijven valt het op dat de groepen a. en d. met respectievelijk extreem hoge tekorten of overschotten, een aantal gemeenschappelijke kenmerken bezitten waarin deze bedrijven zich van die in de groepen b. en c. onderscheiden. De belangrijkste zijn:

- een grotere bedrijfsomvang;
- een betere rentabiliteit;
- een hoger besparingsniveau en hierdoor een grotere mutatie in het eigen vermogen;
- hogere gezinsuitgaven per ondernemer.

De wijze waarop de aanwezige liquiditeiten werden aangewend, was echter zeer verschillend. De bedrijven in groep a. ontplooiden grote investeringsactiviteiten, wat tot een groot liquiditeits-tekort leidde. Groep d. daarentegen vertoonde een groot overschot door de zeer geringe investeringen. Het aandeel van de liquide en vlottende middelen in de totale bezittingen in groep d. steeg van 17 naar 23%. De sterke uitbreiding van het vreemde vermogen in groep a. tegenover de inkrimping van het vreemde vermogen in groep d. leidde tot een tegengestelde ontwikkeling in de financieringsverhouding. Ook in het voorgaande jaar 1973 is door de bedrijven in groep a. gemiddeld per bedrijf meer geïnvesteerd dan in groep d. Wel is het niveau van investeringsactiviteit in 1973 in alle vier groepen duidelijk lager dan in 1974.

Concluderend kan worden gesteld dat het verschil in de mutatie van het saldo liquide en vlottende middelen tussen de vier onderscheiden groepen slechts in geringe mate veroorzaakt werd door verschillen in rentabiliteit en gezinsuitgaven, maar dat daarentegen de omvang en de financieringswijze van de investeringen van overheersende betekenis waren.

Tabel 5.4 Netto-investeringen in slijtende duurzame produktiemiddelen in 1973 en 1974, gemiddeld per bedrijf

	LIQUIDITEITSOVERSCHOTTEN			
	NEGATIEF		POSITIEF	
	30.000 e.m.	0-30.000	0-30.000	30.000 e.m.
Netto-investering 1973 (a)	13800	20000	200	3700
Netto-investering 1974 (b)	119700	10800	-3900	-22400
(a) in % van de kosten	7	12	0	1
(b) in % van de kosten	48	5	- 2	- 7
Ouderdom duurzame produktiemiddelen:				
per 1-1-1973	49,1	42,5	50,2	48,9
per 1-1-1974	48,3	42,8	47,1	46,2
per 31-12-1974	58,8	43,1	44,6	42,4

6. De liquiditeit op lange termijn per 31 december 1974

6.1 Algemeen

Om de vraag te beantwoorden of de onderneming ook op langere termijn over voldoende financieringsmiddelen zal kunnen beschikken voor haar toekomstige vermogensbehoeften is inzicht nodig in de omvang en ontwikkeling van deze toekomstige vermogensbehoefte en de mogelijkheden tot financiering hiervan. De vermogensbehoefte vloeit o.a. voort uit een tijdige vervanging en modernisering van het productieapparaat, ten einde de inkomensbron in stand te houden.

In het kader van dit onderzoek is het niet mogelijk de bedrijven te typeren naar de graad van moderniteit van het productieapparaat, die bepalend is voor een dynamische ontwikkeling. Volstaan wordt met aan te geven hoe groot de vermogensbehoefte voor het handhaven van een statische continuïteit zal zijn, m.a.w. het op peil houden van het productieapparaat op het huidige relatieve moderniteitsniveau.

Of de continuïteit van een onderneming in de toekomst is gewaarborgd is afhankelijk van de mate waarin de vermogensbehoefte bij gemiddelde leeftijd van de duurzame produktiemiddelen (de zogenaamde gemiddelde vermogensbehoefte) op balansdatum door permanent aanwezig vermogen is gedekt. De gemiddelde vermogensbehoefte is als volgt berekend:

1. Vaste middelen	
- grond (in exploitatie)	100% van de verkoopwaarde
- slijtende duurzame produktiemiddelen	50% van de nieuwwaarde
- bedrijfswoning	50% van de nieuwwaarde
- levende duurzame produktiemiddelen	100% van de boekwaarde
2. Normale behoefte aan vlottende middelen	% 1) van de betaalde kosten en de gecalculeerde lonen.

Bij een regelmatige leeftijdsopbouw van de slijtende duurzame produktiemiddelen is voor de financiering hiervan een constante financieringskern ter grootte van de helft van de nieuwwaarde van het pakket voldoende. Immers door herinvestering van de jaarlijks vrijkomende afschrijvingen blijft de bedrijfswaarde van de produk-

1) De omlooptijd van het op korte termijn benodigde vermogen ter financiering van het productieproces hangt samen met het bedrijfstype: glasgroentebedrijven 25% (omlooptijd 3 maanden) en bloemisterijbedrijven 17% (omlooptijd 2 maanden).

tiemiddelen op 50% van de nieuwwaarde gehandhaafd. In dit geval heeft jaarlijks een inflatie-vaste belegging van afschrijvingsbedragen binnen het bedrijf plaats. Het eigen vermogen neemt daarboven nog toe door de inflatiewinst als gevolg van het uiteenlopende verloop van de nominale schulden en van de waarde van de activa.

Uitgangspunt bij deze benadering van de problematiek is de veronderstelling dat de besparingen nihil zullen zijn. Bij positieve besparingen zal bij een voldoende voorziening met permanent vermogen in de gemiddelde vermogensbehoefte niet alleen de statische maar ook de dynamische continuïteit kunnen worden verzekerd.

De gemiddelde vermogensbehoefte voor de grond en de levende duurzame produktiemiddelen wordt op een andere wijze berekend dan voor de slijtende dode duurzame produktiemiddelen. Door het niet-omlopend karakter van grond vindt het diversiteitsbeginsel geen toepassing, zodat hier sprake is van een permanente vermogensbehoefte. Het specifieke waardeverloop van levende inventaris, waar - los van prijsinvloeden - een waardestijging kan optreden, heeft ertoe geleid dat voor de bepaling van de gemiddelde vermogensbehoefte een andere methode dan bij de dode duurzame produktiemiddelen is gevolgd (100% van de boekwaarde).

De behoefte aan permanent aanwezig vermogen kan in beginsel worden gelijkgesteld aan de behoefte aan eigen vermogen, omdat de mogelijkheid van schuldvernieuwing van vreemd vermogen dat door aflossingen vermindert, niet bekend is. Daar financiering met vreemd vermogen meestal wel in beperkte mate mogelijk is, heeft de gemiddelde vermogensbehoefte echter niet volledig door eigen vermogen gedekt te zijn (liquiditeit op lange termijn 1) is 100%). Ook een liquiditeit op lange termijn van 80% is nog acceptabel, tenzij er onvoldoende besparingscapaciteit aanwezig is om hieruit aflossingen te doen. Daar een eenduidige norm voor toetsing van de liquiditeitssituatie niet beschikbaar is, wordt volstaan met een indeling naar een meer of minder gunstige situatie. De bedrijven zijn ingedeeld in drie liquiditeitsklassen - eigen vermogen resp. minder dan 80%, tussen 80 en 100% en meer dan 100% van de gemiddelde vermogensbehoefte -, waarbij de groep met de slechtste liquiditeit verder ingedeeld wordt op basis van de potentiële kwaliteiten van het bedrijf om het eigen vermogen te versterken. Als criterium hiervoor is gehanteerd de besparing in procenten van de kosten. In dit kengetal komt de rentabiliteit tot uitdrukking en wordt tevens rekening gehouden met de invloed op de besparingscapaciteit van de omvang van de eigen arbeid in de totale arbeidsbezetting, de hoogte van de beloning van de meewerkende gezinsleden, de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen (saldo berekende en betaalde rente vormt een inkomensbestanddeel) en de hoogte van de gezinsbestedingen.

1) Eigen vermogen in % van de gemiddelde vermogensbehoefte.

6.2 De liquiditeit op lange termijn

De mate waarin de gemiddelde vermogensbehoefte met eigen vermogen is gefinancierd, loopt voor de individuele bedrijven sterk uiteen: van ruim een kwart van alle bedrijven was dit meer dan 100%, van 15% van alle bedrijven tussen 80 en 100% en van 59% kleiner dan 80% (tabel 6.1).

Naast dit kengetal is ook de hoogte van de besparingen van belang. De besparingscapaciteit van de bedrijven met een liquiditeitspercentage groter dan 80 was aanzienlijk groter dan van minder liquide bedrijven (resp. 80 en 57% van de bedrijven met positieve besparingen).

Aangezien door besparingen de vermogenspositie en ook de liquiditeit op lange termijn verbeterd kunnen worden, zijn de zwakke bedrijven verder onderscheiden naar de hoogte van de besparingen.

Tabel 6.1 Liquiditeit en besparingscapaciteit (aantal bedrijven per liquiditeit/besparingscapaciteit - klasse in procenten)

Besparing in % van de kosten	To- taal	Eigen vermogen in % v/d gem. verm.behoefte						
		tot 20	20- 40	40- 60	60- 80	80- 100	100- 120	120 e.m.
Negatief:								
meer dan 15	7	2	2	1	2	-	-	-
5 - 15	12	-	3	4	3	2	-	-
0 - 5	15	-	2	3	3	3	2	1
Positief:								
0 - 5	15	-	1	2	4	3	4	1
5 - 15	33	1	2	5	12	4	7	3
meer dan 15	18	-	-	3	4	3	4	4
	100	3	10	18	28	15	17	9

De bedrijven met een betere liquiditeit zijn niet onderscheiden naar de hoogte van de besparingen. Het aantal bedrijven met negatieve besparingen is hier te klein om een verdere indeling zinvol te doen zijn. Deze bedrijven zullen echter hun redelijk gunstige liquiditeitspositie slechts kunnen handhaven bij toenevende besparingen in de komende jaren.

Uit tabel 6.2 (blz. 44) blijkt de liquiditeitssituatie (op lange termijn) in de verschillende takken van glastuinbouw. In de glasgroenteteelt waren er relatief meer bedrijven met een gunstige liquiditeit dan in de snijbloemeteelt, terwijl de potplantenbedrijven een tussenpositie innamen.

Tabel 6.2 Liquiditeit en besparingen per bedrijfstype

Liquiditeitsklasse (eigen vermogen in % van de gemiddelde vermogensbehoefte	Alle bedrijven	Glas- groente	Snij- bloemen	Pot- planten
Aantal bedrijven	7732	4420	2842	470
100% en meer	26	33	17	27
80 tot 100%	15	18	9	18
minder dan 80% en besparing x) van:				
- meer dan 5%	27	23	33	23
- tussen -5 en +5%	16	13	20	17
- minder dan -5%	16	13	21	15
Totaal	100	100	100	100

x) In % van de kosten.

In tabl 6.3 (blz. 45) zijn de bedrijven, behalve naar de liquiditeitspositie, ook onderscheiden naar de bedrijfsomvang. In het algemeen was de rentabiliteit van grotere bedrijven gunstiger dan van kleinere bedrijven (gemiddelde rentabiliteit in 1974 1) van de drie groepen 89, 97 en 99%).

De spreiding van de liquiditeit op lange termijn was in alle grootteklassen zeer groot. De gunstiger positie van grotere bedrijven ten aanzien van de rentabiliteit bestond niet ten aanzien van de liquiditeit. Het aantal bedrijven met een min of meer gunstige liquiditeit (groep 3, 4 en 5) was in alle drie grootteklassen betrekkelijk groot, waarbij grotere bedrijven zelfs een wat lagere gemiddelde liquiditeit hadden dan kleinere bedrijven.

De gemiddelde bedrijfsomvang van de illiquide bedrijven met matige en goede besparingen (kolom 2 en 3) was aanzienlijk groter dan die van de overige bedrijven (kolom 1, 4 en 5). Van het totale aantal sbe behoorde 47% tot de bedrijven in de kolommen 2 en 3, waarin slechts 43% van alle bedrijven voorkwam.

6.3 Enkele conclusies

Uit tabel 6.4 (blz. 46) blijkt dat de bedrijven met een eigen vermogen van ten minste 80% van de gemiddelde vermogensbehoefte (kolom 4 en 5) en met een gemiddeld vrij gunstige rentabiliteit, voldoende hebben bespaard om de niet onbelangrijke netto-investeringen voor een aanzienlijk deel met eigen middelen te kunnen

1) Opbrengsten in procenten van de kosten.

Tabel 6.3 Liquiditeit en bedrijfsomvang (aantal bedrijven per liquiditeit - bedrijfsomvang - klasse in procenten)

	Kolomnummer	Eigen vermogen in % v.d. gem. vermogensbehoefte					Gem. liquiditeit op lange termijn			
		Aan-deel in de totale sbe	totaal	minder dan 80%	80-100% e.m.	100% e.m.				
				Besparing in % v.d. kosten		(3)+(4)+(5) in % van (0) per klasse van be-drijfsom-vang				
				tot -5%	-5 - 5%	5% e.m.				
		0	1	2	3	4	5	6	7	
Gem. aantal sbe			207	243	240	227	190			

Klassen v. bedr. omvang										
tot 180 sbe		28	48	9	8	9	7	15	66	81
180 - 300 sbe.		35	34	5	4	12	5	8	73	76
300 sbe e.m.		37	18	2	4	6	3	3	67	71
Totaal			100	16	16	27	15	26		

Aandeel in de totale sbe	100		15	18	29	15	23			

Tabel 6.4 Kengetallen betreffende de financiële positie per liquiditeitsklasse

	Alle be- drij- ven		Regio		Eigen vermogen in % v/d gem. vermogensbehoefte			
	centra	niet- centra	centra	niet- centra	minder dan 80% Besparing in % v/d kosten	80-100%	100% e.m.	
Kolomnummer	1	2	3	4	5	6	7	
Aantal bedrijven	7732	5438	2294	1262	1222	2040	1147	2061
waarvan (in %):								
- glasgroentebedrijven	57	49	78	46	48	49	71	70
- snijbloemenbedrijven	37	45	17	48	46	46	21	24
- potplantenbedrijven	6	6	5	6	6	5	8	6
Eigen vermogen in % v/d gem. vermogensbehoefte	76	77	71	47	55	61	88	118
Besparing in % v/d kosten	6,0	6,7	3,6	-13,8	-0,2	12,1	6,9	14,2
Rentabiliteit 1) in:								
1973	101,7	103,8	94,9	87,4	99,9	102,9	101,9	111,5
1974	95,5	97,4	88,8	76,3	92,6	101,3	96,2	101,1
1973 en 1974 (gewogen gemidd.)	98,3	100,3	91,6	81,4	95,9	102,0	98,9	105,9
Solvabiliteit	65,4	66,2	62,5	47,2	55,4	53,3	72,6	86,7
Ouderdom duurz. prod.midd. 1/1	46,2	46,3	46,1	45,1	40,7	47,3	49,7	46,6
Idem per 31/12	48,0	48,1	47,7	44,2	41,1	51,4	50,0	48,8
Liquide en vlottende middelen in % v/h balanstot. (ongewogen)	14	14	14	9	10	13	14	22
Mutatie vreemd vermogen:								
- in % van de kosten	11,9	11,3	14,1	15,1	5,0	21,0	6,9	7,0
Mutatie eigen vermogen:								
- in % van de kosten	6,3	7,0	3,7	-12,9	0	11,5	5,7	16,2
- in % eigen vermogen 1/1	4,7	5,2	2,9	-13,3	0	11,1	3,5	7,8
Netto-invest. in % v/d kosten	12,8	12,9	12,4	1,3	6,3	25,4	7,5	11,8

1) Opbrengsten in % van de kosten.

financieren, zodat de solvabiliteit dus niet werd aangetast. De duurzame produktiemiddelen waren van gemiddelde ouderdom.

De bedrijven met een zwakke liquiditeitspositie (minder dan 80%) en met een matige of slechte besparingscapaciteit (besparingen minder dan 5% van de kosten) - kolom 1 en 2 - daarentegen hadden een zwakke solvabiliteitspositie en een slechte rentabiliteit, waardoor per saldo een ontsparing plaatshad. De hierdoor veroorzaakte vermindering van het eigen vermogen en door de - als gevolg van de netto-investeringen - uitbreiding van het vreemde vermogen, verslechterde de solvabiliteit nog meer. De duurzame produktiemiddelen zijn ouder dan de gemiddelde leeftijd. Deze bedrijven hadden aanzienlijk minder reserves (liquide en vlottende middelen) dan de meer liquide bedrijven.

De zwak liquide bedrijven met een gunstige besparingscapaciteit (kolom 3) hadden bijzonder grote netto-investeringen. Financiering hiervan kon voor een niet onbelangrijk deel geschieden uit eigen middelen (wegens de hoge besparingen), maar toch is door het aantrekken van nieuw vreemd vermogen de solvabiliteit verslechterd. Voor deze bedrijven moet het echter mogelijk zijn om via een gunstige rentabiliteit en hoge besparingen de solvabiliteit en de liquiditeit op lange termijn te verbeteren. Wanneer de winstverwachtingen evenwel niet worden gerealiseerd, zal een aantal van deze bedrijven binnen kortere of langere tijd afglijden naar een meer riskante financiële structuur, zoals die op veel bedrijven in de groepen 1 en 2 bestaat.

6.4 Liquiditeit op lange termijn en weerstandsvermogen

Uit tabel 6.5 (blz. 48) blijkt dat bedrijven met een betere liquiditeit (eigen vermogen meer dan 80% van de gemiddelde vermogensbehoefte) gemiddeld een groot weerstandsvermogen bezitten, dat vooral uit een grote potentiële financieringsruimte bestaat met daarnaast een ruime liquiditeit op korte termijn.

Het weerstandsvermogen van minder liquide bedrijven is gemiddeld erg gering, zowel door een kleine financieringsruimte als een klein saldo liquide en vlottende middelen. Deze zwak-liquide bedrijven zijn vervolgens per klasse van besparingscapaciteit onderscheiden naar het al dan niet aanwezig zijn van weerstandsvermogen (bijlage 9). Het weerstandsvermogen van deze bedrijven blijkt nauw samen te hangen met de liquiditeit op lange termijn en de solvabiliteit. Bedrijven met een negatief weerstandsvermogen blijken belangrijk meer te hebben geïnvesteerd dan bedrijven met een positief weerstandsvermogen. Deze extra-investeringen die

Tabel 6.5 Het weerstandsvermogen per 31-12-1974, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Eigen vermogen in % van de gemiddelde vermogensbehoefte				
	minder dan 80%			80-100%	
	100% e.m.				
Kolomnummer	Besparing in % van de kosten				
	1	2	3	4	5
	tot -5% -5/5% 5% e.m.				
Aantal bedrijven	1262	1222	2040	1147	2061
Maximale financieringsruimte	147,5	170,2	218,4	227,3	183,7
Opgenomen financiering	146,5	158,1	204,6	123,5	45,9
Financieringsruimte	1,0	12,1	13,8	103,8	137,8
Saldo liquide en vlottende middelen	- 6,7	12,4	22,5	49,4	89,8
Weerstandsvermogen	- 5,7	24,5	36,3	153,2	227,6
Financieringsruimte in % v/d kosten	0,5	5,1	5,6	43,3	70,8
Saldo liquide en vlottende middelen in % van de kosten	- 3,5	5,2	9,2	20,6	47,2
Weerstandsvermogen in % v/d kosten	- 3,0	10,3	14,8	63,9	118,0
Spreiding weerstandsvermogen in % van de kosten:					
Negatief tot -40	18	3	7	-	-
-40 - 0	31	42	25	-	-
Positief 0 - 40	25	33	38	19	-
40 - 80	24	20	25	52	15
80 - 120	2	2	5	29	31
120 e.m.	-	-	-	-	54
	100	100	100	100	100

het produktieapparaat hebben vernieuwd, hebben zich niet alleen voorgedaan in 1974 maar ook in de aan 1974 voorafgaande jaren, gezien het feit dat deze bedrijven ook reeds per 1 januari 1974 over een relatief jong produktieapparaat beschikten.

Het is duidelijk dat bedrijven met een negatief weerstandsvermogen hun investeringen voor een groot gedeelte hebben moeten financieren met vreemd vermogen, hetgeen dan ook mede-oorzaak was voor het ontstaan van het negatieve weerstandsvermogen.

De zwak-liquide bedrijven met grote ontsparingen (meer dan 5% van de kosten) hadden gemiddeld zelfs onvoldoende liquide en vlottende middelen om de schulden op korte termijn (die op de balansdatum vaststaan) te voldoen, waarbij tevens de grens van de kredietverstrekking (nagenoeg) was bereikt, hetgeen resulteerde in een negatief weerstandsvermogen. Waar de eigen reserves tekort schieten en additionele vreemde middelen niet ruim meer voorhanden zijn (solvabiliteit 30%), mag wel de vraag worden gesteld hoe deze bedrijven bij een rentabiliteit 1) van -16% (gemiddelde van 1973 en 1974) en een ontsparing van 14% van de kosten (in 1974), hun voortbestaan veilig kunnen stellen.

Ook de positie van de bedrijven met een positief weerstandsvermogen is echter weinig rooskleurig met een rentabiliteit 1) van zelfs -22% (gemiddelde van 1973 en 1974); weliswaar zullen vele van deze bedrijven, gelet op de gemiddeld niet ongunstige solvabiliteit (66%), het vreemde vermogen vooralsnog kunnen vergroten, maar op langere termijn gezien is dit geen oplossing omdat de bedrijfsresultaten onvoldoende zijn om de financieringslasten te dragen.

Hoewel de zwak-liquide bedrijven met geringe besparingen of geringe ontsparingen gemiddeld nog wel over enige weerstand beschikken, zal dit onvoldoende zijn - wanneer de rentabiliteit niet sterk verbetert - om de investeringen te verrichten die nodig zijn om de achterstand in de vervanging van de duurzame produktiemiddelen op te heffen. Evenals in groep 1 heeft ook in deze categorie bijna de helft van de bedrijven een negatief weerstandsvermogen. Ook hier is een van de oorzaken de grote investeringsactiviteit (netto f 40.900,-), die voor een belangrijk deel met vreemd vermogen werd gefinancierd.

Wanneer de zwak-liquide bedrijven met een hoge besparingscapaciteit erin slagen deze hoge besparingen ook in de komende jaren te realiseren, dan zal een verbetering kunnen optreden in het door de sterke investeringsactiviteit aangetaste weerstandsvermogen (voor 32% van de bedrijven negatief).

1) Ondernemersoverschot in % van de kosten.

6.5 De invloed van de hoogte van de investeringen op de leeftijd van het pakket slijtende dode duurzame produktiemiddelen, de solvabiliteit en het weerstandsvermogen

Voor de vaststelling van de liquiditeit op lange termijn is de werkelijke leeftijd van het pakket duurzame produktiemiddelen niet van belang. Het liquiditeitsoordeel komt tot stand door vergelijking van de permanent beschikbare middelen met de vermogensbehoefte behorende bij een pakket duurzame produktiemiddelen van gemiddelde leeftijd (bedrijfswaarde ongeveer de helft van de nieuwwaarde).

In 6.5 zal de feitelijke leeftijd als basis van onderzoek dienen.

In het algemeen kan worden gesteld dat het pakket duurzame produktiemiddelen in stand wordt gehouden als de bruto-investeringen minstens gelijk zijn aan de afschrijvingen. Dit betekent echter geenszins dat ook de leeftijd van het pakket slijtende dode duurzame produktiemiddelen (bedrijfswaarde in % van de nieuwwaarde) hetzelfde blijft. Dit is alleen het geval indien de verhouding tussen de mutatie in de bedrijfswaarde en de mutatie in de nieuwwaarde tenminste gelijk is aan de verhouding tussen bedrijfswaarde en nieuwwaarde aan het begin van het jaar 1).

De leeftijd van het pakket duurzame produktiemiddelen blijft onveranderd indien geldt dat:

$$A = \frac{Af + D_{BW} - (D_{NW} \times \frac{BW}{NW})}{(1 - \frac{BW}{NW})}$$

waarbij:

- A = Aankopen in 1974
- Af = Afschrijving in 1974
- D_{BW} = Desinvestering tegen bedrijfswaarde in 1974
- D_{NW} = Desinvestering tegen nieuwwaarde in 1974
- BW = Pakket slijtende dode duurzame produktiemiddelen tegen bedrijfswaarde per 1 januari 1974
- NW = Pakket slijtende dode duurzame produktiemiddelen tegen nieuwwaarde per 1 januari 1974
- BW/NW = Leeftijd van het pakket slijtende dode duurzame produktiemiddelen per 1 januari 1974

1) Voor de mutatie in de bedrijfswaarde (= netto-investering) kan worden gelezen: de aankopen verminderd met de desinvesteringen (tegen bedrijfswaarde) en tevens verminderd met de afschrijvingen. De mutatie in de nieuwwaarde bestaat uit de aankopen verminderd met de desinvesteringen tegen nieuwwaarde.

Deze vergelijking 1) kan dienen als hulpmiddel bij de vaststelling van de invloed die van een kleinere of grotere investeringsactiviteit uitgaat op de solvabiliteit en het weerstandsvermogen. Voor de verschillende liquiditeitscategorïën is de investeringsactiviteit en de verandering in de leeftijd van het pakket duurzame produktiemiddelen bepaald. Daarna is voor elke groep berekend hoe groot de extra-investering zou moeten zijn geweest om de leeftijd op zijn minst te handhaven. Een negatieve extra-investering betekent dat de aankopen hoger waren dan voor handhaving van de leeftijd nodig was. In feite zal wegens uitbreiding van de liquide en vlottende middelen (werkkapitaal) voor een grotere bedrijfsopzet de totale vermogensbehoefte groter zijn dan voor de hier berekende extra-investering. Met dit aspect is in de berekening geen rekening gehouden.

De consequenties van de door de extra-investering onstane vermogensbehoefte worden berekend ten aanzien van:

1. De solvabiliteit. Wat is de invloed op de solvabiliteit als het totale bedrag in de vorm van nieuw vreemd vermogen wordt aangetrokken?
2. Het weerstandsvermogen. Het is voor de invloed van de extra-investering op het weerstandsvermogen niet relevant of deze vermogensbehoefte uit de beschikbare liquide middelen wordt gefinancierd of dat er nieuw vreemd vermogen wordt aangetrokken. Dit laatste betekent namelijk een vermindering van de kredietruimte, die samen met het saldo liquide en vlottende middelen het weerstandsvermogen vormt. De nieuwe financieringsruimte die door de extra-investering ontstaat (50% van de boekwaarde) doet het weerstandsvermogen slechts afnemen met 50% van de extra-investering, onafhankelijk van de wijze van financiering (tabel 6.6, blz. 52).

1) In de situatie dat de som van de desinvesteringen tegen bedrijfswaarde en de afschrijvingen lager is dan de desinvesteringen tegen nieuwwaarde, wordt handhaving van de leeftijd van het pakket duurzame produktiemiddelen bereikt bij negatieve netto-investeringen. Deze situatie kan zich voordoen bij absoluut hoge desinvesteringen (nieuwwaarde), die vaak optreedt bij grote investeringsactiviteit.

Tabel 6.6 Financieringswijze extra-investering en verandering in weerstandsvermogen

	Financieringswijze extra-investering (I)		
	100% vr. vermogen	50% vr. verm. 50% eigen midd.	100% eigen middelen
Liquide middelen	-	-0,5 I	-1,0 I
Financieringsruimte:			
- verbruikte ruimte	-1,0 I	-0,5 I	-
- nieuwe ruimte	+0,5 I	+0,5 I	+0,5 I
Weerstandsvermogen	-0,5 I	-0,5 I	-0,5 I

Uit tabel 6.7 (blz. 53) blijkt dat de netto-investeringen voldoende waren, f 23.300,- gemiddeld per bedrijf, om de leeftijd van de duurzame produktiemiddelen niet alleen te handhaven maar zelfs te verjongen. Voor handhaving van de leeftijd van het pakket slijtende duurzame produktiemiddelen hadden de investeringen f 16.400,- lager kunnen zijn. 38% van alle bedrijven heeft meer geïnvesteerd dan nodig was voor handhaving van de leeftijd. Zonder deze extra-investeringen zou de solvabiliteit ruim 2% en het weerstandsvermogen (in % van de kosten) bijna 4% hoger zijn geweest.

In alle liquiditeitsklassen, behalve groep I, heeft een verjonging van de duurzame produktiemiddelen plaatsgevonden. In alle liquiditeitsgroepen komen echter bedrijven voor met onvoldoende netto-investeringen om de leeftijd van de slijtende duurzame produktiemiddelen te handhaven. De bedrijven zijn vervolgens ingedeeld in twee groepen, al naar gelang het feit of meer dan wel minder geïnvesteerd is als noodzakelijk is voor bovenvermeld doel (zie tabel 6.8 blz. 54). Ruim een derde van de bedrijven heeft hiervoor meer en de rest heeft minder geïnvesteerd.

In welke mate wijkt het investeringsgedrag in 1974 af van dat in 1973? De gemiddelde omvang van de netto-investeringen van de twee groepen bedrijven is in 1973 vrijwel aan elkaar gelijk (resp. 3 en 4% van de kosten).

In groep I is de leeftijd van de duurzame produktiemiddelen gestegen van 44 naar 54%. Voor handhaving van de leeftijd op 44% zouden de aankopen van deze produktiemiddelen f 93.900,- lager kunnen zijn. Dit betekent dan dat handhaving van de leeftijd wordt bereikt bij negatieve netto-investeringen (negatief f 10.400,-). Tevens blijkt duidelijk hoe groot de invloed van de extra-investering is geweest op de solvabiliteit en het weerstandsvermogen.

In groep 2 is de leeftijd van de duurzame produktiemiddelen gedaald van 47,5 naar 44%. Voor handhaving waren extra-investeringen noodzakelijk ter grootte van f 31.800,-, zodat de netto-investeringen positief f 18.800,- zouden moeten bedragen. Bij een (positief) bedrag kleiner dan f 18.800,- zouden de netto-investeringen toch onvoldoende zijn om de leeftijd te handhaven.

Tabel 6.7 Investeringsactiviteit per liquiditeitscategorie en de invloed hiervan op de solvabiliteit en het weerstandsvermogen, gemiddeld per bedrijf

Groepsnummer	Alle bedrijven					
	Eigen vermogen in % v.d. gem. vermogensbehoefte					
	minder dan 80%		80-100% 100% e.m.			
0	1	2	3	4	5	
Aantal bedrijven	7732	1262	1222	2040	1147	2061
Investeringen in slijtende duurzame produktiemiddelen (x f 1000,-)						
Aankopen	55,7	25,0	41,0	86,8	55,2	51,5
Verkopen	5,3	2,5	2,5	5,7	8,9	6,1
Bruto-investeringen	50,4	22,5	38,5	81,1	46,3	45,4
Afschrijving	27,1	21,6	26,1	30,3	32,6	24,6
Netto-investeringen	23,3	0,9	12,4	50,8	13,7	20,8
BW/NW 1) 1-1-1974	46,2	45,1	40,7	47,3	49,7	46,6
BW/NW 1) 31-12-1974	48,0	44,2	41,1	51,4	50,0	48,8
mutatie BW/NW 1974	1,8	-0,9	0,4	4,1	0,3	2,2
Extra-investering (x f 1000,-) 2)	-16,4	6,9	-3,4	-43,2	-4,2	-18,1
percentage bedrijven met negatieve extra-investering	38%	32%	38%	47%	29%	36%
Solvabiliteit per 31-12-1974	65,4	47,2	55,4	53,3	72,6	86,7
Idem na extra-investering	67,7	46,2	55,9	58,1	73,2	90,0
Weerstandsverm. 31-12-'74 (x f 1000,-) (a)	94,0	-5,7	24,5	36,3	153,2	219,8
Idem na extra-investering (b)	102,2	-9,2	26,2	57,9	155,3	228,9
(a) in % van de kosten	42,6	-3,0	10,3	14,8	63,9	115,6
(b) in % van de kosten	46,4	-4,8	11,0	23,6	64,7	120,4

1) Leeftijd v/d slijtende duurz. prod.mid. (bedrijfsw. in % v/d nieuww. v/d slijtende duurz. prod.mid.).
 2) De extra-investering nodig om het ouderdomperc. v/d duurz. prod.mid. resp. te handhaven (positief) of het deel v/d aankopen dat het ouderdomperc. heeft doen stijgen (negatief).

Tabel 6.8 Investeringsactiviteit per groep bedrijven met resp. voldoende en onvoldoende investeringen ten einde de leeftijd van de duurzame produktiemiddelen te handhaven en de invloed hiervan op de solvabiliteit en het weerstandsvermogen, gemiddeld per bedrijf

Groepsnummer	Mutatie leeftijd duurzame produktiemiddelen	
	positief	negatief
Aantal bedrijven	2909	4823
Aantal ondernemers per bedrijf	1,25	1,23
Sbe	223	218
Rentabiliteit 1) in:		
1973	107,6	98,3
1974	97,5	94,2
1973 en 1974 (gewogen gemiddelde)	102,0	96,1
Mutatie eigen vermogen 2) 1974	8,5	4,9
Mutatie vreemd vermogen 2) 1974	34,5	- 2,4
Netto-investering in slijtende duurzame produktiemiddelen 2) 1974	36,7	- 6,0
Idem in 1973	2,9	4,2
INVESTERINGEN IN SLIJTENDE DUURZAME PRODUKTIEMIDDELEN		
Aankopen	122400	15400
Verkopen	11300	1700
Bruto-investeringen	111100	13700
Afschrijving	27600	26700
Netto-investeringen	83500	-13000
Ouderdom van slijtende duurzame produktiemiddelen 3) per 01-01-1974	44,1	47,5
Idem per 31-12-1974	54,0	44,0
Mutatie in 1974	+ 9,9	- 3,5
Extra-investering 4)	-93900	+31800
Solvabiliteit per 31-12-1974	58,5	70,3
Idem na extra-investering	71,1	67,9
Weerstandsvermogen per 31-12-1974 (a)	61000	114000
Idem na extra-investering (b)	108000	98100
(a) in % van de kosten	26,8	52,7
(b) in % van de kosten	47,4	45,4

1) Opbrengsten in % van de kosten.

2) In % van de kosten.

3) Bedrijfswaarde in % van de nieuwwaarde van de slijtende duurzame produktiemiddelen.

4) De extra-investering die nodig is om het ouderdomspercentage van de slijtende duurzame produktiemiddelen resp. te handhaven (positief) of het deel van de aankopen dat het ouderdomspercentage heeft doen stijgen (negatief).

De extra-investeringen nodig voor handhaving van de leeftijd op 47,5% zouden voor solvabiliteit en weerstandsvermogen van niet al te grote verslechterende betekenis zijn.

De bedrijven in groep 1 zijn gemiddeld van ongeveer gelijke omvang met een hogere rentabiliteit en een hogere besparingscapaciteit als de bedrijven in groep 2. Gesteld dat in beide groepen precies zoveel geïnvesteerd zou zijn als nodig is voor de handhaving van de leeftijd van de duurzame produktiemiddelen, dan zouden de grote verschillen in solvabiliteit en weerstandsvermogen tussen beide groepen nagenoeg verdwijnen.

Deze voorstellingswijze schetst zeer duidelijk de gevolgen van de investeringsactiviteiten met de bijbehorende financieringswijzen voor de financiële positie van het bedrijf.

Het is een taak voor de ondernemer om handhaving van een gezonde financiële structuur af te wegen tegen rentabiliteits-handhaving c.q. verbetering door middel van investeringen.

Samenvatting

Met 1974 als eerste jaar van onderzoek kan dit studierapport niet meer dan enige indrukken met betrekking tot het financieringsgedrag en de financiële structuur van de glasbedrijven geven. In de komende jaren zal op grond van meerjarige informatie de te onderzoeken relaties scherper dan op dit moment mogelijk is, worden geformuleerd.

De onzekerheid omtrent het verloop van de rentabiliteit in de komende jaren maakt uitspraken over mogelijke ontwikkelingen van de financiële positie niet goed mogelijk. Desondanks is getracht enig inzicht te geven in de financiële positie van de bedrijven in de komende jaren.

De liquiditeit op korte termijn geeft aan of een bedrijf over voldoende in geld realiseerbare middelen beschikt om de bestaande korte schulden en de lopende bedrijfs- en privé-uitgaven te voldoen tot het moment dat deze weer uit de opbrengsten kunnen worden gefinancierd.

De liquiditeit op lange termijn geeft aan of een bedrijf ook in de verdere toekomst over voldoende financieringsmiddelen zal beschikken om haar continuïteit veilig te stellen.

Als criterium voor de mogelijkheid om in de toekomstige vermogensbehoefte te voorzien, is uitgegaan van de mate waarin de vermogensbehoefte van de onderneming bij gemiddelde leeftijd van de duurzame produktiemiddelen (de z.g. gemiddelde vermogensbehoefte) op de balansdatum (31-12-1974) door permanent (= eigen) vermogen was gedekt.

De financiële positie van bedrijven in gebieden met een zekere concentratie van glastuinbouwbedrijven, is vergeleken met die van bedrijven buiten deze centra (niet-centra).

a. De vermogenspositie

De totale bezittingen (f 526.300,- gemiddeld per bedrijf in de centra en f 350.700,- in de niet-centra) waren voor 65% vastgelegd in duurzame produktiemiddelen, voor 14% in liquide en vlottende middelen en voor 21% in deelnemingen en beleggingen (vnl. bedrijfswoning). In beide gebieden zijn de totale bezittingen voor het grootste deel met eigen middelen gefinancierd (centra 66%, niet-centra 62%).

Deze gemiddeld niet ongunstige situatie gold lang niet voor alle bedrijven. De spreiding in solvabiliteit is bijzonder groot: 38% van alle bedrijven had een eigen vermogen van meer dan 75% van het totale vermogen, van 34% lag de solvabiliteit tussen 50 en 75% en van 28% onder de 50%.

Het vreemde vermogen (f 164.300,-) bestond voor 19% uit korte schulden (hoofdzakelijk leverancierskrediet) en voor 81% uit vreemd

vermogen op lange termijn, waarvan 81% is verstrekt door de Rabo-banken, 6% door andere kredietinstellingen en 13% door particulieren, voornamelijk familieleden.

In de centra was het aandeel van de korte schulden en van de familieleningen belangrijk groter dan buiten de centra.

b. De vorming van eigen vermogen en het financieringsbeleid

De gemiddelde vergroting van het eigen vermogen tussen ultimo 1973 en ultimo 1974 was een gevolg van vermogenstoename door herwaardering van de duurzame produktiemiddelen die per ultimo 1973 aanwezig waren (f 20.000,-), van besparingen in 1974 (f 13.300,-) en van overige vermogensmutaties (f 600,-).

In de vermogensbehoefte voor de reële toename van de bezittingen (f 40.200,-) werd voor 65% voorzien door uitbreiding van het vreemde vermogen (f 26.300,-), als gevolg waarvan de solvabiliteit verminderde van 66,7% per 31 december 1973 tot 65,4% per 31 december 1974. Dat de solvabiliteit niet meer verslechterde dan met 1,3 punt was toe te schrijven aan de vermogenstoename door herwaardering van de activa. Zonder deze toeneming door herwaardering zou de solvabiliteit veel sterker zijn gedaald.

De toename van het vreemde vermogen betrof hoofdzakelijk een uitbreiding van de kredietverlening door de Rabo-bank (f 23.700,-) en van de korte schulden (f 4.800,-) bij een vermindering van de familieleningen met f 600,- en van de kredieten van overige kredietinstellingen met f 1.600,-.

Het grootste deel (83%) van de in 1974 beschikbaar gekomen financieringsmiddelen - toename van eigen en vreemd vermogen en vrijgekomen afschrijvingen, in totaal f 72.000,- - is besteed aan vervanging en uitbreiding van de duurzame produktiemiddelen. Door de grote investeringen is op veel bedrijven de solvabiliteit sterk gedaald. Vooral voor veel bedrijven met een zwakke solvabiliteit (tot 50%) per ultimo 1974 was de besparingscapaciteit onvoldoende om, zonder een flinke uitbreiding van het vreemde vermogen, de hoge investeringsuitgaven te financieren. De verjonging van het pakket duurzame produktiemiddelen ging hier dan ook gepaard met een scherpe daling van de solvabiliteit.

Zowel kleinere als grotere bedrijven hadden uitbreidingsinvesteringen. De financiering van de gezamenlijke kapitaalmutaties (netto) geschiedde zowel bij de kleinere als grotere bedrijven voor een derde door een toename van het eigen vermogen en voor twee derde door een uitbreiding van de vreemde middelen.

c. De liquiditeit op korte termijn

De liquiditeit op korte termijn wordt bepaald door de direct of op korte termijn in geld realiseerbare middelen (liquide en vlottende middelen) enerzijds en de verplichtingen op korte termijn, voor zover deze op de balans in de vorm van korte schulden voorkomen, anderzijds.

Er is onvoldoende informatie omtrent de vermogensbehoefte op korte termijn beschikbaar om een volledige liquiditeitsbegroting op te stellen. Geen rekening kon worden gehouden met de eventueel nog aanwezige ruimte op de lopende rekening bij de bank waar direct over kan worden beschikt.

De liquiditeit per 31-12-74 bedroeg gemiddeld f 38.200,- per bedrijf, uitgedrukt in de jaarkosten van 1974: 17%. De liquide en de vlottende middelen waren ruim twee maal zo groot als de schulden op korte termijn. Deze gemiddeld niet ongunstige situatie gold niet voor alle bedrijven; slechts 36% van alle bedrijven had een liquiditeit groter dan 20% (uitgedrukt in de jaarkosten 1974) terwijl 21% van alle bedrijven zelfs een negatieve liquiditeit had.

De krappe liquiditeitspositie van de zwak-solvabele (eigen vermogen minder dan 50% van het totale vermogen) bedrijven, waarvan 88% een lagere liquiditeit had dan 20% van de jaarkosten, steekt wel bijzonder ongunstig af tegen de ruime liquiditeit van de zeer solvabele bedrijven (75% en meer), waarvan slechts 38% een lagere liquiditeit had dan 20%. Eveneens bestond er een duidelijk positief verband tussen respectievelijk liquiditeit op korte termijn en rentabiliteit en besparingscapaciteit.

Om te kunnen vaststellen in hoeverre de bedrijven voldoende weerstandskracht hebben tegen dikwijls onverwachte indicentele onttrekkingen (b.v. door overlijden of uittreden van een ondernemer) en andere gevaren die de onderneming bedreigen, is behalve het saldo van de liquide en vlottende middelen en de schulden op korte termijn, ook de nog beschikbare financieringsruimte 1) van belang. Het aldus omschreven weerstandsvermogen bedroeg f 94.000,- gemiddeld per bedrijf (43% van de kosten). Het weerstandsvermogen van 24% (per 31 december 1973: 19%) van alle bedrijven was negatief, van 48% lag het tussen 0 en 40% van de kosten en van 28% was het meer dan 40% van de kosten.

d. De mutaties van de liquide en vlottende middelen in 1974

In welke mate hebben de diverse ontvangsten- en uitgaven in 1974 bijgedragen tot de mutatie van het saldo liquide en vlottende middelen in 1974?

De bedrijfsexploitatie (incl. investeringsuitgaven) en de gezinsuitgaven leidden tot een gemiddeld liquiditeitstekort van f 26.900,-; dit tekort verminderde tot f 19.800,- door inkomsten buiten bedrijf en overige vermogensmutaties. Doordat het vreemde vermogen op lange termijn toenam (f 21.500,-) verbeterde de liquiditeit met f 2.700,-.

1) De nog beschikbare financieringsruimte bestaat uit de maximale financieringsruimte bij de huidige zakelijke zekerheidsstelling (eventueel na nieuwe onderhandelingen met de bank) onder aftrek van de reeds opgenomen gelden op lange termijn.

Verschillen in de mutatie van het saldo liquide en vlottende middelen waren slechts in geringe mate het gevolg van verschillen in rentabiliteit en gezinsbestedingen, maar de omvang van de investeringen en wijze waarop deze werden gefinancierd waren daarentegen van overheersende betekenis.

e. De liquiditeit op lange termijn

De liquiditeit op lange termijn geeft aan of ondernemingen ook op langere termijn over voldoende financieringsmiddelen beschikken om in de toekomstige vermogensbehoeften van het bedrijf te voorzien. Of een onderneming haar continuïteit in de toekomst zal kunnen veiligstellen is afhankelijk van de mate waarin de vermogensbehoefte, bij gemiddelde leeftijd van de duurzame produktiemiddelen (de z.g. gemiddelde vermogensbehoefte), door permanent aanwezig (= eigen) vermogen kan worden gedekt.

Bij een regelmatige leeftijdsopbouw van de slijtende duurzame produktiemiddelen is voor de financiering van deze produktiemiddelen een constante financieringskern, ter grootte van de helft van de nieuwwaarde van het pakket, voldoende. Immers door de jaarlijks vrijkomende afschrijvingen te herinvesteren blijft de bedrijfswaarde van de produktiemiddelen op 50% van de nieuwwaarde gehandhaafd, waarbij de belegging van de afschrijvingsbedragen binnen het bedrijf tevens inflatie-vast is. Het eigen vermogen neemt bovendien nog toe als gevolg van inflatiewinst: de nominale schulden blijven immers achter bij de waardestijging van de activa.

Bij deze benadering is ervan uitgegaan dat de toekomstige besparingen nihil zullen zijn. Zijn er echter wel besparingen dan zal, bij voldoende permanent vermogen voor de gemiddelde vermogensbehoefte, niet alleen de statische maar ook de dynamische continuïteit van het bedrijf verzekerd zijn, temeer daar het vermogen toeneemt als gevolg van de jaarlijkse herwaardering van de duurzame produktiemiddelen.

Voor de onderzochte bedrijven was de liquiditeit op lange termijn (de verhouding tussen het eigen vermogen en de gemiddelde vermogensbehoefte) als volgt:

1. Voor ruim een kwart van de bedrijven was deze liquiditeit gunstig.
Deze bedrijven hadden voorts een hoge solvabiliteit, een gunstige rentabiliteit en een hoge besparingscapaciteit, die de financiële positie verder kan versterken.
2. Voor 15% van de bedrijven was de liquiditeit op lange termijn redelijk gunstig.
Het ontbrekende deel van de constante financieringskern kan wellicht zonder veel moeite met vreemd vermogen worden gefinancierd, gezien de gunstige solvabiliteit en besparingscapaciteit.
3. Voor 59% van de bedrijven was de liquiditeitspositie zwak.
Voor de bedrijven in deze groep, die een redelijke renta-

biliteit en besparingscapaciteit hebben, is een herstel van een gezonde financiële positie zeker mogelijk. Voor bedrijven in deze groep, die nauwelijks besparingen of zelfs geringe ontsparingen hebben, zal bij een niet verbeterende rentabiliteit in de toekomst de financiële positie steeds meer achteruitgaan; in het bijzonder geldt dit voor de bedrijven (bijna de helft) met een negatief weerstandsvermogen. Voor de bedrijven in deze groep met vrij grote ontsparingen is de continuïteit afhankelijk van de aanwezigheid van voldoende weerstandsvermogen. Van de zwak-liquide bedrijven heeft ongeveer de helft een negatief weerstandsvermogen (te geringe eigen reserves en te weinig mogelijkheden om in de toekomst vreemde middelen op te nemen). De toekomst van deze bedrijven is niet rooskleurig.

Ook de positie van zwak-liquide bedrijven die wel over een positief weerstandsvermogen de beschikking hebben, is niet gunstig. Als de besparingscapaciteit van deze bedrijven niet snel verbetert, zullen zij door de hoge financieringslasten, als gauw in liquiditeitsmoeilijkheden geraken.

In ongunstige omstandigheden kan getracht worden de continuïteit van het bedrijf te verlengen, o.a. door:

- nieuwe kredietverstrekking door familie of andere particulieren;
- tijdelijke extra bankfinancieringen (b.v. oogstkredieten);
- top-financieringen bij de bank onder borgstelling door familieleden of Borgstellingsfonds;
- uitbreiding van het leverancierskrediet, dat zo mogelijk gedeeltelijk wordt omgezet in een lening op lange termijn;
- overheidshulp (b.v. de Rijksgroepsregeling Zelfstandigen).

De vraag in welke mate de bedrijven van deze mogelijkheden gebruik kunnen maken en of deze hulp voldoende zal zijn voor een oplossing van de problemen, is in zijn algemeenheid niet te beantwoorden. Ieder bedrijf heeft zijn eigen moeilijkheden en mogelijkheden. Voor een goed inzicht in deze problematiek zou men echter over specifieke gegevens moeten kunnen beschikken.

Summary

The Agricultural Economic Research Institute has examined the financial situation of 237 glasshouse nurseries as at December 31st 1974.

The purpose of this examination is to establish the financial position of horticulture under glass in the light of uncertain future developments.

The formation of own capital and financing policy are closely connected with the level of earning power and with saving capacity, which partly depends on earning power.

The uncertainty about the trend of earning power in the years to come makes it difficult to say anything definite about possible developments of the financial position. Nevertheless an attempt has been made with the aid of two liquidity concepts to give some substance to the position that the market gardens will occupy in the years to come.

a. The financial position

Of the total possessions (on average f 474,200 per business), nearly two thirds proves to be tied up in durable means of production, 14% in liquid and floating assets, 18% in dwelling houses and 3% in other investments (Table 1). The total possessions are largely financed out of own resources (65% on average per business).

This on average not unfavourable situation by no means applies to all businesses. The spread in solvency is particularly great: the own capital of 38% of all businesses is more than 75% of total capital, the solvency of 34% lies between 50 and 75% and that of 28% below 50%.

Of the outside capital (f 164,300), 19% consists of short-term liabilities (mainly suppliers' credit) and 81% of long-term outside capital, of which 81% is furnished by farm loan banks, 6% by other credit institutions and 13% by private persons, chiefly relatives.

b. Capital changes

Comparison of the capital as at December 31st 1973 with that as at December 31st 1974 shows that own capital has increased by f 33,900. This increase consists of a revaluation of the durable means of production in 1974 of f 20,000, of savings amounting to f 13,300 and of other capital changes of f 600.

The increase in outside capital (f 26,300) consists mainly of an extension of the credit granted by the farm loan bank of f 23,700 and further an extension of the short-term liabilities by f 4800,

Table 1. Balance sheet of glasshouse nurseries (average per firm, in Dfl.)
at December 31st 1973 and at December 31st 1974

LIABILITIES	December 31st		ASSETS	December 31st	
	1973	1974		1973	1974
Loans from credit banks	94600	116700	Land	42400	48200
Loans chiefly from relatives	17700	17100	Other fixed assets	214400	256800
Private and trade creditors	25700	30500	Dwelling houses	84300	86000
Total outside capital	<u>138000</u>	<u>164300</u>	Stocks of products and materials	29000	34500
Proprietor's capital	276000	309900	Cash in hand and at bank	32200	34200
- real increase in 1974 (mainly by savings)		(13900)	Other assets	11700	14500
- nominal increase in 1974 (by revaluation of fixed assets)		(20000)			
	<u>414000</u>	<u>474200</u>		<u>414000</u>	<u>474200</u>

a decrease in family loans of f 600 and a reduction of credit granted by other credit institutions of f 1600.

The greater part (83%) of the funds that became available for financing purposes in 1974 - consisting of the increase in own capital (excl. the revaluation of the durable means of production), the released depreciation and the increase in outside capital, in all f 72,000 - was spent on replacement and expansion of the durable means of production.

As a result of the great investment activity the solvency of many businesses has declined sharply. In particular for many businesses with a weak solvency position as at December 31st 1974 it is clear to see that the saving capacity was insufficient to finance the considerable expenditure on capital investment without a substantial expansion of outside capital. The rejuvenation of the durable means of production was therefore accompanied here by a sharp drop in solvency.

c. Short-term liquidity

The short-term liquidity index is composed of resources that can be converted into money immediately or at short notice (liquid and floating assets), less payments that have to be made in the short term, insofar as these appear on the balance sheet in the form of short-term liabilities.

The liquidity as at December 31st 1974 averages f 38,200 per business or, expressed in the year's costs for 1974, 17%. The liquid and the floating assets are over twice as large as the short-term liabilities, while complete payment of these liabilities from the liquid assets present is possible. This on average not unfavourable situation does not apply to all businesses; only 36% of all businesses have a liquidity greater than 20% (expressed in the year's costs for 1974) while in the case of 21% of all businesses the liquidity is even negative.

The tight liquidity position of the group of weakly solvent businesses (own capital less than 50% of total capital), of which 88% have a lower liquidity than 20% of the year's costs, contrasts particularly unfavourable with the group of highly solvent businesses (75% and more), in which only 38% of the businesses has a liquidity lower than 20%. A clear positive connection also exists between short-term liquidity and earning power and saving capacity respectively.

To what extent do the businesses have sufficient resistance to stand up to often unexpected, incidental withdrawals of capital (e.g. as a result of death or an entrepreneur leaving the business and other dangers threatening the business?

To establish the resistance of a business not only the balance of the liquid and floating assets less short-term liabilities but also the scope for financing still available is important. The resistance thus arrived at amounts to an average of f 94,000 per business (43% of the costs). The resistance of 24% (19% as at

December 31st 1973) of all businesses is negative, of 48% it lies between 0 and 40% of the costs and of 28% it is more than 40% of the costs.

d. The changes in liquid and floating assets in 1974

Business operation (incl. expenditure on capital investment) and family expenditure lead to an average liquidity deficiency of f 26,900; this deficiency is reduced to f 19,800 by income from outside the business and other capital changes. Through an expansion of long-term outside capital (f 21,500) the liquidity improves by f 2700.

A classification of the businesses according to the size of the liquidity deficit or surplus respectively shows that the differences in the change in the balance of liquid and floating assets are only slightly concerned with differences in earning power and family expenditure, but that on the other hand the size of the capital investments and the way in which these are financed are of preponderant importance.

e. Long-term liquidity

Long-term liquidity indicates whether enterprises possess adequate funds for financing purposes in the longer term as well, so as to meet the future needs for capital that are bound up with a dynamic development of the business. An approximation of the expectation whether the enterprise will be able to safeguard its continuity in the future may be found in the extent to which the need for capital at an average age of the durable means of production (the average need for capital) is met by permanently present (= own) capital.

The long-term liquidity of the glasshouse nurseries presents the following picture:

1. Favourable for 26% of the businesses.
2. Reasonably favourable for 15% of the businesses.
3. Weak liquidity position for 27% of the businesses; this category has potential qualities for strengthening own capital, in connection with the high saving capacity.
4. Weak liquidity position for 32% of the businesses, with small or even negative savings.
 - a. Half of these weakly liquid businesses have a positive resistance, so that an expansion of short-term outside capital still seems possible. However, if earning power does not improve quickly (net profit related to costs 78%, average of 1973 and 1974), these businesses may get into short-term liquidity difficulties.
 - b. For the weakly liquid businesses with negative resistance it is becoming increasingly difficult to expand outside capital further. In view of the poor earning power and the considerable dissaving, some of these businesses will get into great

financial difficulties, unless the earning power suddenly recovers well or further capital is provided by relatives or through Government support.

66 BIJLAGE I A Balans (activa) per 31-12-1974, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Alle bedrijven		Regio		tot 50%	Solvabiliteit	
	bedrijven	centra	centra	niet-centra		50-75%	75% en meer
Aantal bedrijven	7732	5438	2294		2163	2625	2944
in %	100	70	30		28	34	38
Activa							
Duurzame produktiemiddelen							
Grond in exploitatie	48,2	56,0	29,6		44,8	48,0	50,9
Bedrijfsgebouwen	18,4	19,3	16,3		17,9	21,0	16,5
Glasopstanden	114,3	122,9	93,8		126,1	123,1	97,9
Verwarminginstallaties	63,2	73,8	38,1		77,0	65,0	51,4
Overige installaties	20,8	23,0	15,6		23,7	19,5	19,8
Machines en werktuigen	12,7	12,4	13,5		11,8	13,3	12,8
Overige inventaris	8,4	9,4	6,1		8,8	9,1	7,5
Vaste plantopstanden	15,8	19,6	6,9		18,9	17,9	11,6
Bloembollenkraam	3,2	4,2	0,7		2,6	1,8	4,8
Totaal	305,0	340,6	220,6		331,6	318,7	273,2
Vlottende middelen							
Veldinventaris	18,2	20,0	14,0		16,1	18,3	19,7
Voorraden, vorderingen e.d.	16,3	18,4	11,4		18,7	13,6	17,0
Totaal	34,5	38,4	25,4		34,8	31,9	36,7
Liquide middelen							
Kas, rek.crt, bank en giro	13,0	14,9	8,7		16,5	9,1	14,1
Spaarrekening e.d.	18,7	19,9	16,2		3,6	10,1	37,5
Effecten	2,5	3,3	0,2		0,1	0,1	6,2
Totaal	34,2	38,1	25,1		20,2	19,3	57,8
Deelnemingen en beleggingen							
Deelnemingen, veiling e.d.	8,1	10,0	3,9		8,4	7,1	9,0
Leningen u/g	4,6	6,1	1,1		7,7	0,5	6,0
Woningen	86,0	91,2	73,8		71,4	95,0	88,8
Overige beleggingen	1,8	1,9	0,8		1,6	1,6	1,7
Totaal	100,5	109,2	79,6		89,1	104,2	105,5
Totale activa	474,2	526,3	350,7		475,7	474,1	473,2

BIJLAGE I A Vervolg

	Bedrijfsomvang (sbe)		Rentab.(gem.1973 en 1974)		Besparingen in % v.d.kosten				
	tot 180	180-300	300 e.m.	tot -10%	-10-0%	0-10%	10% e.m.		
Aantal bedrijven	3694	2618	1420	2652	2340	2740	2708	2611	2413
in %	48	34	18	34	30	36	35	34	31
Activa	-----								
Duurzame produktiemiddelen	-----								
Grond in exploitatie	32,6	46,8	91,4	30,5	51,3	62,7	38,4	52,5	54,6
Bedrijfsgebouwen	11,2	20,2	33,9	13,9	15,8	25,0	16,9	18,3	20,3
Glaspstanden	65,6	129,5	213,0	69,4	107,0	164,0	94,4	110,8	140,5
Verwarminginstallaties	35,3	74,0	115,8	36,4	62,2	90,0	49,2	63,5	78,5
Overige installaties	11,8	21,8	42,4	13,1	19,9	29,0	18,0	19,4	25,4
Machines en werktuigen	9,1	12,2	22,9	8,6	11,1	18,0	11,5	14,1	12,5
Overige inventaris	4,5	9,2	17,3	5,7	8,8	10,6	7,2	9,5	8,6
Vaste plantopstanden	4,3	14,9	47,4	8,7	9,1	28,4	19,9	10,4	17,1
Bloembollenkraam	0,4	2,4	11,7	2,2	0,7	6,3	1,7	3,2	4,7
Totaal	174,8	331,0	595,8	188,5	285,9	434,0	257,2	301,7	362,2
Vlottende middelen	-----								
Veldinventaris	10,4	18,9	37,2	10,5	17,6	26,2	13,2	19,6	22,2
Voorraden, vorderingen e.d.	8,5	19,5	30,9	8,8	14,6	25,1	12,4	16,8	20,4
Totaal	18,9	38,4	68,1	19,3	32,2	51,3	25,6	36,4	42,6
Liquide middelen	-----								
Kas, rek.crt, bank en giro	10,0	13,7	19,8	9,6	10,4	18,7	8,6	10,7	20,6
Spaarrekening e.d.	18,3	15,2	26,4	6,5	11,9	36,3	7,7	15,1	35,0
Effecten	0,3	4,8	3,6	-	6,0	1,7	3,7	2,9	0,6
Totaal	28,6	33,7	49,8	16,1	28,3	56,7	20,0	28,7	56,2
Deelnemingen en beleggingen	-----								
Deelnemingen, veiling e.d.	4,3	8,8	17,3	5,4	7,6	11,4	8,6	7,5	8,5
Leningen u/g	6,3	2,6	3,9	6,3	2,0	5,3	6,9	1,4	5,5
Woningen	65,5	91,4	129,6	70,3	82,7	104,1	81,1	92,1	84,9
Overige beleggingen	0,2	0,9	6,5	0,1	1,1	3,6	1,5	1,2	2,1
Totaal	76,3	103,7	157,3	82,1	93,4	124,4	98,1	102,2	101,0
Totale activa	298,6	506,8	871,0	306,0	439,8	666,4	400,9	469,0	562,0

BIJLAGE I B Balans per 31-12-1974 (passiva), indeling naar regio, solvabiliteit, bedrijfsomvang, rentabiliteit en besparingscapaciteit, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Alle bedrijven		Regio		Solvabiliteit	
	centra	niet-centra	tot 50%	50-75%	75% en meer	
Passiva						
Vreemd vermogen op korte termijn						
Te betalen omzet- en loonbelasting	3,6	4,4	4,1	3,3	3,6	
Te betalen kosten	17,8	21,3	26,4	17,3	11,9	
Te betalen investeringen	7,9	9,4	18,2	4,9	3,0	
Financieringsmaatschappijen	0,2	0,3	0,7	0,1	-	
Overig kort krediet	1,0	1,1	1,7	0,8	0,6	
Totaal vreemd verm.op korte termijn	30,5	36,4	51,1	26,4	19,1	
Vreemd vermogen op lange termijn						
Lening o/g van familie	16,0	19,8	20,7	18,2	10,6	
Lening o/g van ov.particulieren	1,1	1,3	2,3	0,6	0,6	
Leningen o/g Rabobank	97,5	98,2	178,5	118,7	19,0	
Kredieten o/g Rabobank	11,5	14,4	25,7	8,9	3,3	
Overige banken	3,4	4,5	9,3	1,9	0,4	
Cultuur technische dienst	1,2	0,7	2,4	0,6	0,8	
Verzekeringsmaatschappijen	2,0	2,7	2,4	1,3	2,5	
Overige kredietinstellingen	1,1	0,3	1,5	0,9	0,9	
Totaal vreemd verm.op lange termijn	133,8	141,7	242,8	151,1	38,1	
Eigen vermogen	309,9	348,2	181,8	296,6	416,0	
Balanstotaal	474,2	526,3	475,7	474,1	473,2	
Solvabiliteit (gew.)	65,4	66,2	38,2	62,6	87,9	
Solvabiliteit (ongew.)	64,9	66,0	36,3	62,8	87,8	

BIJLAGE I B Vervolg

	Bedrijfsomvang (sbe)			Rentab. (gem. 1973 en 1974)			Besparingen in % v.d.kosten		
	tot 180	180-300	300 e.m.	tot -10%	-10-0%	0% e.m.	tot 0%	0-10%	10% e.m.
Passiva									
Vreemd vermogen op korte termijn									
Te betalen omzet- en loonbel.	1,3	4,0	9,0	2,0	3,1	5,6	3,4	3,7	3,9
Te betalen kosten	7,5	21,4	37,7	12,8	16,9	23,3	18,6	16,2	18,5
Te betalen investeringen	5,6	7,3	15,0	4,0	5,7	13,5	5,5	5,2	13,5
Financieringsmaatschappijen	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,1	0,4	0,3	0,1
Overig kort krediet	0,7	0,7	2,4	0,6	1,0	1,4	0,8	0,7	1,4
Totaal vr.verm.op korte termijn	15,3	33,7	64,4	19,7	27,1	43,9	28,7	26,1	37,4
Vreemd vermogen op lange termijn									
Lening o/g van familie	10,2	19,4	25,1	12,8	18,3	17,2	13,4	22,6	11,9
Lening o/g van ov.particulieren	0,9	0,3	2,9	1,2	0,8	1,1	1,7	0,7	0,8
Leningen o/g Rabobank	54,9	104,2	195,8	82,6	81,7	125,3	103,4	92,8	95,8
Kredieten o/g Rabobank	7,6	14,4	16,3	6,6	11,8	16,0	12,6	10,6	11,2
Overige banken	0,9	5,4	6,4	4,3	6,2	0,3	8,5	0,6	0,8
Cultuur technische dienst	0,2	1,7	2,6	2,6	-	0,8	0,5	2,1	0,8
Verzekeringsmaatschappijen	1,0	0,7	7,3	0,6	2,4	3,2	2,0	2,4	1,7
Overige kredietinstellingen	1,2	1,2	0,6	2,3	0,7	-	1,3	1,3	0,4
Totaal vr.verm.op lange termijn	76,7	147,3	257,0	113,0	121,9	163,9	143,4	133,1	123,4
Eigen vermogen									
Eigen vermogen	206,6	325,8	549,6	173,3	290,8	458,6	228,8	309,8	401,2
Balans totaal	298,6	506,8	871,0	306,0	439,8	666,4	400,9	469,0	562,0
Solvabiliteit (gew.)									
Solvabiliteit (gew.)	69,2	64,3	63,1	56,6	66,1	68,8	57,1	66,0	71,4
Solvabiliteit (ongew.)	67,5	62,9	61,8	58,8	65,9	69,9	56,1	66,2	73,4

BIJLAGE 2 Kapitaalmutaties in 1974, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Alle bedrijven		Regio		Solvabiliteit		
	7732	5438	centra	niet-centra	tot 50%	50-75%	75% en meer
Aantal bedrijven				2294	2163	2625	2944
Bruto-investeringen in:							
Grond (in expl.)	1,4	0,9		2,6	2,7	0,1	1,6
Bedrijfsgebouwen	4,0	4,5		2,6	4,9	4,3	2,9
Glasopstanden	19,1	20,1		16,6	38,7	13,6	9,6
Verwarmingsinstallaties	17,1	19,1		12,3	29,0	13,8	11,2
Overige installaties	4,8	5,7		2,8	7,8	3,3	4,0
Machines en werktuigen	3,9	4,1		3,3	4,0	3,7	3,9
Overige inventaris	1,5	1,6		1,3	2,4	1,1	1,2
Vaste plantopstanden	8,3	10,7		2,7	10,4	10,6	4,9
Bloembollenkraam	-0,1	-		-0,1	-0,7	-	0,3
Totale bruto-investeringen	60,0	66,7		44,1	99,2	50,5	39,6
Afschrijvingen	31,8	35,4		23,5	31,6	31,9	31,9
Netto-investeringen	28,2	31,3		20,6	67,6	18,6	7,7
Mutatie vlottende middelen							
Veldinventaris	3,2	3,2		3,2	2,3	3,0	3,9
Voorraden en vorderingen	2,3	2,4		2,0	3,9	0,3	3,0
Totaal	5,5	5,6		5,2	6,2	3,3	6,9
Mutatie liquide middelen							
Kas, lopende rekening	1,9	3,4		-1,8	9,6	-0,7	-1,5
Spaarrekening e.d.	-0,2	-1,2		2,4	-1,5	1,1	-0,3
Effecten	0,3	0,4		-	-	-	0,8
Totaal	2,0	2,6		0,6	8,1	0,4	-0,1
Mutatie deeln. en beleggingen							
Leningen u/g	2,2	3,3		-0,1	7,6	-0,9	1,1
Deeln. veiling e.d.	0,6	0,6		0,5	0,8	0,5	0,5
Woningen	1,7	1,2		2,8	0,1	1,8	2,7
Overige deeln. en beleggingen	-	-		0,1	-0,1	0,1	0,1
Totaal	4,5	5,1		3,3	8,4	1,5	4,4
Totale kapitaalmutatie	40,2	44,6		29,7	90,3	23,8	18,0

BIJLAGE 2 Vervolg

	Bedrijfsomvang (sbe)		Rentab. (gem. 1973 en 1974)			Besparingen in % v.d. kosten		
	tot 180	180-300	tot -10%	-10-0%	0%	tot 0%	0-10%	10% e.m.
	3694	2618	1420	2340	2740	2708	2611	2413
Aantal bedrijven								
Bruto-investeringen in:								
Grond (in expl.)	-0,5	1,6	5,9	0,6	3,8	-0,3	0,9	3,8
Bedrijfsgebouwen	1,5	4,3	9,6	1,2	7,8	4,2	2,8	4,9
Glasopstanden	11,0	23,7	31,5	8,8	36,4	13,1	11,8	33,8
Verwarminginstallaties	12,5	17,5	28,2	9,0	27,9	10,1	15,1	27,0
Overige installaties	2,7	4,0	11,9	3,8	8,4	3,6	3,7	7,4
Machines en werktuigen	2,8	4,5	5,6	3,0	6,0	2,8	5,0	3,8
Overige inventaris	0,2	2,3	3,4	1,2	2,7	1,1	1,3	2,1
Vaste plantopstanden	2,3	9,4	22,1	4,5	15,2	9,2	5,1	10,9
Bloembollenkraam	-0,2	0,5	-0,6	-0,9	0,6	-0,4	-0,1	-0,4
Totale bruto-investeringen	32,3	67,8	117,6	28,6	108,8	43,4	45,6	94,1
Af schrijvingen	17,0	33,5	67,4	20,9	44,4	30,8	30,7	34,1
Netto-investeringen	15,3	34,3	50,2	7,7	64,4	12,6	14,9	60,0
Mutatie vlottende middelen								
Veldinventaris	2,0	3,1	6,2	1,3	4,9	1,4	3,5	4,8
Voorraden en vorderingen	0,6	3,7	4,5	0,6	2,7	1,1	1,5	4,5
Totaal	2,6	6,8	10,7	1,9	7,6	2,5	5,0	9,3
Mutatie liquide middelen								
Kas, lopende rekening	0,4	6,3	-2,6	4,1	1,7	-1,2	0,5	6,8
Spaarrekening e.d.	1,2	-6,7	8,5	-2,0	1,2	-3,4	0,7	2,5
Effecten	-	1,0	-0,1	0,1	1,8	1,4	-0,5	-
Totaal	1,6	0,6	5,8	2,2	2,3	-3,2	0,7	9,3
Mutatie deeln. en beleggingen								
Leningen u/g	5,0	-0,4	-0,1	6,0	0,5	5,7	0,4	0,3
Deeln. veiling e.d.	0,4	0,8	0,8	0,1	1,0	0,1	0,8	0,9
Woningen	2,4	-	3,0	-0,9	4,0	-1,6	5,7	1,1
Overige deeln. en beleggingen	-	-	-	-0,1	0,1	-	0,1	0,1
Totaal	7,8	0,4	3,7	5,1	5,6	4,2	7,0	2,4
Totale kapitaalmutatie	27,3	42,1	70,4	16,9	79,9	16,1	27,6	81,0

BIJLAGE 3 Vermogensmutaties in 1974, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Alle bedrijven	Regio		tot 50%	Solvabiliteit	
		centra	niet-centra		50-75%	75% en meer
Aantal bedrijven	7732	5438	2294	2163	2625	2944
Aantal ondernemers per bedrijf	1,24	1,29	1,10	1,11	1,25	1,30
Opbrengsten in % van de kosten	95,5	97,4	88,8	93,4	94,4	98,2
Besparing in % van de kosten	6,0	6,7	3,6	1,8	5,1	10,3
Kosten 1974 (x 1000)	220,5	243,2	166,7	224,8	228,2	210,4
Sbe	220	237	181	228	230	205
Solvabiliteit per 1-1-1974	68,2	68,7	66,4	45,1	63,4	86,9
Solvabiliteit per 31-12-1974	65,4	66,2	62,5	38,2	62,6	87,9
Onderdom d.p.m. per 1-1-1974	46,2	46,3	46,1	48,7	48,9	42,2
Onderdom d.p.m. per 31-12-1974	48,0	48,1	47,7	55,0	49,3	41,7
Mutatie eigen vermogen 1)	13,9	17,1	6,2	7,9	11,2	20,7
Mutatie vreemd vermogen 1)	26,3	27,5	23,5	82,4	12,6	- 2,7
Totale vermogensmutaties 1)	40,2	44,6	29,7	90,3	23,8	18,0

1) Zie voor specificatie: bijlage 3 2e vervolg.

BIJLAGE 3 1e vervolg

	Bedrijfsomvang (sbe)		Rentab. (gem. 1973 en 1974)		Besparingen in % v.d. kosten				
	tot 180	180-300	tot -10%	-10-0%	tot 0%	0-10%			
	300 e.m.	300 e.m.	0% e.m.	0% e.m.	10% e.m.	10% e.m.			
Aantal bedrijven	3694	2618	1420	2652	2340	2740	2708	2611	2413
Aantal ondernemers per bedrijf	1,05	1,28	1,63	1,16	1,18	1,36	1,16	1,24	1,31
Opbrengsten in % van de kosten	88,6	97,2	99,3	77,1	93,0	106,2	85,6	94,6	105,6
Besparing in % van de kosten	4,8	6,4	6,6	-4,9	5,6	11,8	-7,2	5,6	18,9
Kosten 1974 (x 1000)	130,4	242,7	414,1	151,9	213,7	292,6	201,8	220,4	241,5
Sbe	127	231	445	173	205	278	213	220	229
Solvabiliteit per 1-1-1974	72,9	67,0	65,4	60,7	66,4	72,9	62,1	67,6	74,3
Solvabiliteit per 31-12-1974	69,2	64,3	63,1	56,6	66,1	68,8	57,1	66,0	71,4
Ouderdom d.p.m. per 1-1-1974	42,2	48,5	47,3	48,2	46,8	46,8	44,3	46,8	47,5
Ouderdom d.p.m. per 31-12-1974	44,8	50,5	48,2	44,9	46,4	50,5	45,1	47,0	51,6
Mutatie eigen vermogen 1)	8,9	14,5	25,7	-2,2	12,3	30,8	-10,3	11,4	43,7
Mutatie vreemd vermogen 1)	18,4	27,6	44,7	19,1	7,9	49,1	26,4	16,2	37,3
Totale vermogensmutaties 1)	27,3	42,1	70,4	16,9	20,2	79,9	16,1	27,6	81,0

1) Zie voor specificatie: bijlage 3 3e vervolg.

BIJLAGE 3 2e vervolg (specificatie mutaties)

	Alle bedrijven		Regio		tot 50%	Solvabiliteit	
	centra	niet-centra	50-75%	75% en meer			
Mutaties in eigen vermogen							
Ondernemersoverschot	-10,0	-6,3	-18,6		-14,8	-12,8	-3,9
Berekend loon ondernemer(s)	38,2	40,1	33,5		36,2	37,8	39,9
Arbeidsopbrengst ondernemer(s)	28,2	33,8	14,9		21,4	25,0	36,0
Rente meer gealc.dan betaald	15,3	17,3	10,5		7,7	14,7	21,4
Inkomensubsidie	1,4	1,5	1,3		1,7	1,4	1,2
Ondernemersinkomen	44,9	52,6	26,7		30,8	41,1	58,6
Berekend loon gezinsleden	9,5	7,9	13,2		9,5	10,4	8,6
Gezinsinkomen uit bedrijf	54,4	60,5	39,9		40,3	51,5	67,2
Gezinsinkomen buiten bedrijf	6,6	7,2	5,1		4,1	6,1	9,0
Totaal gezinsinkomen	61,0	67,7	45,0		44,4	57,6	76,2
Gezinsbestedingen 1)	47,7	51,3	38,9		40,3	45,9	54,6
Besparing	13,3	16,4	6,1		4,1	11,7	21,6
Subsidies in vermogensfeer	1,3	1,3	1,2		0,7	1,7	1,3
Ov. mutaties eigen verm. (positief)	2,5	3,1	1,3		6,4	1,4	0,7
Ov. mutaties eigen verm. (negatief)	-3,2	-3,7	-2,4		-3,3	-3,6	-2,9
Totale mutatie eigen vermogen	13,9	17,1	6,2		7,9	11,2	20,7
Mutaties in vreemd vermogen							
Te betalen belastingen	0,3	0,2	0,4		0,7	0,4	-0,1
Te betalen kosten	2,3	2,1	2,7		5,7	0,2	1,6
Te betalen investeringen	1,3	1,4	1,0		7,4	-0,6	-1,5
Overig kort krediet	0,9	1,0	0,8		1,8	0,7	0,5
Lening o/g van familie	-0,4	-0,3	-0,5		0,8	-2,5	0,6
Lening o/g van ov.particulieren	-0,2	-0,4	0,4		0,4	-0,6	-0,2
Leningen o/g Rabobank	22,2	24,8	16,1		62,9	18,5	-4,3
Kredieten o/g Rabobank	1,5	1,8	1,0		8,7	-3,0	0,3
Leningen o/g ov.kredietinstellingen	-1,6	-3,1	1,6		-6,0	-0,5	0,4
Totale mutatie vreemd vermogen	26,3	27,5	23,5		82,4	12,6	-2,7
Totale vermogensmutatie	40,2	44,6	29,7		90,3	23,8	18,0

1) Inclusief betaalde belastingen, premies sociale verzekeringen en betaald loon aan gezinsleden.

BIJLAGE 3 3e vervolg (specificatie mutaties)

	Bedrijfsomvang (sbe)			Rentab.(gem.1973 en 1974)			Besparingen in % v.d.kosten		
	tot 180	180-300	300 e.m.	Tot -10%	-10-0%	0% e.m.	tot 0%	0-10%	10% e.m.
Mutaties in eigen vermogen									
Ondernemersoverschot	-14,9	-6,8	-2,9	-34,7	-14,9	18,3	-29,1	-11,8	13,5
Berekend loon ondernemer(s)	32,0	40,0	50,7	34,2	37,6	42,5	34,5	39,3	41,1
Arbeidsopbrengst ondernemer(s)	17,1	33,2	47,8	-0,5	22,7	60,8	5,4	27,5	54,6
Rente meer gealc.dan betaald	9,0	17,1	28,2	7,6	15,1	22,7	11,0	15,8	19,4
Inkomensubsidie	1,2	1,6	1,6	1,3	1,4	1,5	1,4	1,4	1,5
Ondernemersinkomen	27,3	51,9	77,6	8,4	39,2	85,0	17,8	44,7	75,5
Berekend loon gezinsleden	8,5	9,9	11,4	14,7	61,5	7,0	11,4	7,0	10,0
Gezinsinkomen uit bedrijf	35,8	61,8	89,0	23,1	45,7	92,0	29,2	51,7	85,5
Gezinsinkomen buiten bedrijf	4,9	7,1	10,3	5,4	5,7	8,6	5,7	6,9	7,4
Totaal gezinsinkomen	40,7	68,9	99,3	28,5	51,4	100,6	34,9	58,6	92,9
Gezinsbestedingen I)	34,4	53,3	71,9	35,9	39,4	66,0	49,3	46,3	47,3
Besparing	6,3	15,6	27,4	-7,4	12,0	34,6	-14,4	12,3	45,6
Subsidies in vermogensfeer	0,7	1,9	1,9	1,1	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3
Ov. mutaties eigen verm. (positief)	3,6	1,8	0,9	5,4	1,3	0,9	5,6	0,9	0,7
Ov. mutaties eigen verm. (negatief)	-1,7	-4,8	-4,5	-1,3	-2,4	-6,1	-2,8	-3,1	-3,9
Totale mutatie eigen vermogen	8,9	14,5	25,7	-2,2	12,3	30,8	-10,3	11,4	43,7
Mutaties in vreemd vermogen									
Te betalen belastingen	0,2	0,6	-0,2	0,3	0,8	-0,2	0,2	1,1	-0,5
Te betalen kosten	1,1	2,0	5,9	2,7	-0,4	4,2	2,9	0,1	4,0
Te betalen investeringen	3,6	-2,5	2,1	-2,2	-0,7	5,3	-2,4	-1,5	8,4
Overig kort krediet	0,6	0,7	2,2	0,5	1,0	1,3	0,5	0,9	1,4
Lening o/g van familie	0,4	-1,5	-0,3	-0,7	-1,0	0,4	-1,6	0,5	-
Lening o/g van ov.particulieren	-0,2	-	-0,3	-0,1	-0,4	-0,1	-0,1	-0,5	-
Leningen o/g Rabobank	8,8	27,9	46,8	21,1	4,9	38,2	28,0	13,3	25,4
Kredieten o/g Rabobank	3,5	-1,0	0,9	-4,5	3,3	5,8	-1,9	1,3	5,6
Leningen o/g ov.kredietinstellingen	0,4	1,4	-12,4	1,0	0,4	-5,8	0,8	1,0	-7,0
Totale mutatie vreemd vermogen	18,4	27,6	44,7	19,1	7,9	49,1	26,4	16,2	37,3
Totale vermogensmutatie	27,3	42,1	70,4	16,9	20,2	79,9	16,1	27,6	81,0

35 1) Inclusief betaalde belastingen, premies sociale verzekeringen en betaald loon aan gezinsleden.

BIJLAGE 4 Het saldo liquide en vlottende middelen per 31-12-1974, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Bedrijfsomvang (sbe)		Rentabiliteit (gem. 1973 en 1974)		Besparingen in % v.d. kosten				
	tot 180	180-300	tot -10%	-10-0%	tot 0%	0-10%			
	300 e.m.	300 e.m.	0% e.m.	0% e.m.	10% e.m.	10% e.m.			
Aantal bedrijven	3694	2618	1420	2652	2340	2740	2708	2611	2413
Veldinventaris	10,4	18,9	37,2	10,5	17,6	26,2		13,2	19,6
Voorraden en voor- deringen	8,5	19,5	30,9	8,8	14,6	25,1		12,4	16,8
Vlottende mid- delen	18,9	38,4	68,1	19,3	32,2	51,3		25,6	36,4
Liquide midde- len	28,6	33,7	49,8	16,1	28,3	56,7		20,0	28,7
Liquide en vlottende middelen (a)	47,5	72,1	117,9	35,4	60,5	108,0		45,6	65,1
Schulden op kort- te termijn (b)	15,3	33,7	64,4	19,7	27,1	43,9		28,7	26,1
Saldo liquide en vlottende midde- len (a-b)	32,2	38,4	53,5	15,7	33,4	64,1		16,9	39,0
Idem in % van de kosten	25	16	13	10	16	22		8	18
Idem in % van het eigen vermogen	16	12	10	9	12	14		7	13
Idem per are glas	737	518	431	334	487	713		277	568
Current ratio (a/b)	3,1	2,1	1,8	1,8	2,2	2,5		1,6	2,5

BIJLAGE 5 Het weerstandsvermogen per 31-12-1974, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Bedrijfsomvang (sbe)		Rentabiliteit (gem. 1973 en 1974)		Besparingen in % v.d. Kosten				
	tot 180	180-300	300 e.m.	tot -10%	-10-0%	0% e.m.	tot 0%	0-10%	10% e.m.
Aantal bedrijven	3694	2618	1420	2652	2340	2740	2708	2611	2413
Maximale financieringsruimte	120,8	206,1	337,7	126,9	183,0	255,7	161,6	193,2	216,9
Opgenomen financiering	76,7	147,2	257,0	113,0	121,8	163,9	143,4	133,2	123,5
Financieringsruimte	44,1	58,9	80,7	13,9	61,2	91,8	18,2	60,0	93,4
Saldo liquide en vlottende middelen	32,2	38,4	53,5	15,7	33,4	64,1	16,9	39,0	61,4
Weerstandsvermogen	76,3	97,3	134,2	29,6	94,6	155,9	35,1	99,0	154,8
Financieringsruimte in % van de kosten	33,8	24,3	19,5	9,2	28,6	31,4	9,0	27,2	38,7
Saldo liquide en vlottende middelen in % van de kosten	24,7	15,8	12,9	10,3	15,7	21,9	8,4	17,7	25,4
Weerstandsvermogen in % van de kosten	58,5	40,1	32,4	19,5	44,3	53,3	17,4	44,9	64,1

BIJLAGE 6 Ontvangsten versus uitgaven in 1974 en de financiering van de tekorten, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-)

	Alle bedrijven		Regio		Solvabiliteit		
	centra	niet-centra	centra	niet-centra	tot 50%	50-75%	75% en meer
Aantal bedrijven	7732	5438	2294	2944	2163	2625	2944
Ontvangsten uit bedrijfsexpl.	194,8	218,9	137,8	193,8	193,0	197,5	193,8
Exploitatie-uitgaven 1)	122,8	139,7	82,9	107,2	132,6	132,4	107,2
	72,0	79,2	54,9	65,1	60,4	65,1	86,6
Investeringsuitgaven in:							
- duurzame produktiemiddelen	49,8	54,1	39,5	36,2	80,6	39,6	36,2
- woningen	2,9	2,3	4,2	4,6	-0,5	3,7	4,6
- overige deel.n. en beleggingen 2)	3,5	4,8	0,5	3,4	8,3	-0,3	3,4
Gezinsuitgaven 3)	42,7	46,1	34,7	49,5	36,2	40,4	49,5
Saldo ontvangsten en uitgaven	-26,9	-28,1	-24,0	-7,1	-64,2	-18,3	-7,1
Overige ontvangsten en uitgaven							
- inkomen buiten bedrijf	3,4	3,8	2,4	5,6	1,4	2,5	5,6
- subsidies 4)	2,7	2,8	2,5	2,5	2,5	3,1	2,5
- erfenis en schenking	1,0	0,9	1,2	0,4	1,5	1,1	0,4
Liquiditeitsoverschot/tekort	-19,8	-20,6	-17,9	1,4	-58,8	-11,6	1,4
Mutatie vr.verm.op lange termijn	21,5	22,8	18,5	-3,2	66,9	12,0	-3,2
Mutatie kas, bank en giro	1,7	2,2	0,6	-1,8	8,1	0,4	-1,8
Mutatie effecten	0,3	0,4	-	0,8	-	-	0,8
Mutatie liquide middelen	2,0	2,6	0,6	-1,0	8,1	0,4	-1,0
Mutatie vlottende middelen	5,5	5,6	5,2	6,9	6,2	3,3	6,9
Mutatie liquide en vlott.cuidd.	7,5	8,2	5,8	5,9	14,3	3,7	5,9
Mutatie vr.verm.op korte termijn	4,8	4,7	4,9	0,6	15,5	0,6	0,6
Mutatie saldo liq. en vlott.midd.	2,7	3,5	0,9	5,3	-1,2	3,1	5,3
Idem, in % van de kosten	1,2	1,4	0,5	2,5	-0,5	1,4	2,5

1) Incl. investeringen in jonge plantopstanden.

2) Incl. effecten.

3) Incl. betaalde belastingen, premies sociale verzekeringen en betaald loon aan gezinsleden.

4) Investeringssubsidie en inkomensvoetstap.

BIJLAGE 6 Vervolg

	Bedrijfsomvang (sbe)		Rentab. (gem. 1973 en 1974)		Besparingen in % v.d.kosten	
	tot 180	180-300	tot -10%	-10-0%	tot 0%	0-10%
Aantal bedrijven	3694	2618	2652	2340	2708	2611
Ontvangsten uit bedrijfsexpl.	108,6	219,4	108,5	185,4	159,0	195,5
Exploitatie-uitgaven 1)	62,6	139,3	70,9	123,3	110,0	125,9
	46,0	80,1	37,6	62,1	49,0	69,6
Investeringsuitgaven in:						
- duurzame produktiemiddelen	23,7	63,8	22,1	34,8	34,9	41,0
- woningen	2,5	1,9	-1,1	3,5	-1,6	7,4
- overige deel.n.en beleggingen 2)	5,4	2,2	6,1	3,0	7,6	1,3
Gezinsuitgaven 3)	30,6	47,9	31,8	34,6	44,6	41,2
Saldo ontvangsten en uitgaven	-16,2	-35,7	-21,3	-13,8	-36,5	-21,3
Overige ontvangsten en uitgaven						
- inkomen buiten bedrijf	2,4	3,5	2,7	2,6	2,6	3,6
- subsidies 4)	1,9	3,4	2,4	2,8	2,7	2,6
- erfenis en schenking	0,7	1,7	1,4	1,1	1,6	0,7
Liquiditeitsoverschot/tekort	-11,2	-27,1	-14,8	-7,3	-29,6	-14,4
Mutatie vr.verm.op lange termijn	12,8	26,7	16,9	7,1	25,0	15,6
Mutatatie kas, bank en giro	1,6	-0,4	2,1	-0,2	-4,6	1,2
Mutatatie effecten	-	1,0	0,1	1,8	1,4	-0,5
Mutatatie liquide middelen	1,6	0,6	2,2	1,6	-3,2	0,7
Mutatatie vlottende middelen	2,6	6,8	1,9	7,1	2,5	5,0
Mutatatie liquide en vlott.midd.	4,2	7,4	4,1	8,7	-0,7	5,7
Mutatatie vr.verm.op korte termijn	5,7	0,9	2,3	0,8	1,3	0,6
Mutatatie saldo liq.en vlott.midd.	-1,5	6,5	1,8	7,9	-2,0	5,1
Idem, in % van de kosten	-1,2	2,7	1,2	3,7	-1,0	2,3

1) Incl. investeringen in jonge plantopstanden.

2) Incl. effecten.

3) Incl. betaalde belastingen, premies sociale verzekeringen en betaald loon aan gezinsleden.

4) Investeringssubsidie en inkomensubsidie.

80 BIJLAGE 7 Mutaties in het saldo liquide en vlottende middelen in 1974, gemiddeld per bedrijf (x f 1000.-)
berekening vanuit de vermogensmutaties.

	Alle bedrijven		Regio		Solvabiliteit		Bedrijfsomvang (sbe)		
	centra	niet-centra	tot 50%	50-75%	75% e.m.	tot 180	180-300	300 e.m.	
Mutatie eigen verm.	13,9	17,1	6,2	11,2	20,7	8,9	14,5	25,7	
Afschrijvingen	31,8	35,3	23,5	31,9	31,9	17,0	33,5	67,4	
Mutatie vreemd verm. op lange termijn	21,5	22,8	18,5	12,0	-3,2	12,8	26,7	34,7	
	67,2	75,2	48,2	55,1	49,4	38,7	74,7	127,8	
Bruto-investeringen	60,0	66,6	44,0	50,5	39,7	32,4	67,8	117,6	
Mutatie deelnemingen en beleggingen	4,5	5,1	3,3	1,5	4,4	7,8	0,4	3,7	
	64,5	71,7	47,3	52,0	44,1	40,2	68,2	121,3	
Mutatie saldo liquide en vlottende middelen	2,7	3,5	0,9	-1,2	3,1	5,3	-1,5	6,5	6,5

	Rentabiliteit (gem. 1973 en 1974)			Besparingen in % van de kosten		
	tot -10%	-10-0%	0% e.m.	tot 0%	0-10%	10% e.m.
Mutatie eigen vermogen	-2,2	12,3	30,8	-10,3	11,4	43,7
Afschrijvingen	20,9	29,5	44,4	30,8	30,7	34,1
Mutatie vreemd vermogen op lange termijn	16,9	7,1	38,3	25,0	15,6	24,0
	35,6	48,9	113,5	45,5	57,7	101,8
Bruto-investeringen	28,6	38,4	108,8	43,4	45,6	94,1
Mutatie deelnemingen en beleggingen	5,2	2,6	5,6	4,1	7,0	2,4
	33,8	41,0	114,4	47,5	52,6	96,5
Mutatie saldo liquide en vlottende middelen	1,8	7,9	-0,9	-2,0	5,1	5,3

BIJLAGE 8 Ontvangsten versus uitgaven in 1974 en de financiering van de tekorten, gemiddeld per bedrijf (x f 1000,-), onderscheiden naar de omvang van resp. liquiditeitstekorten of -overschotten

	Liquiditeitsoverschotten			
	Negatief		Positief	
	30000 e.m.	0-30000	0-30000	30000 e.m.
Aantal bedrijven	1945	1889	2801	1097
Ontvangsten uit bedrijfsexploitatie	215,9	173,9	158,2	287,1
Exploitatie-uitgaven 1)	143,1	113,9	97,7	166,9
	72,8	60,0	60,5	120,2
Investeringsuitgaven in:				
- duurzame produktiemiddelen	132,3	34,5	14,7	19,5
- woningen	5,4	2,0	1,8	2,4
- overige deeln. en beleggingen 2)	8,9	0,9	1,2	3,9
Gezinsuitgaven 3)	46,1	40,1	36,9	56,0
Saldo ontvangsten en uitgaven	-119,9	-17,5	5,9	38,4
Overige ontvangsten en uitgaven				
- inkomen buiten bedrijf	3,7	2,4	2,7	6,2
- subsidies 4)	3,3	2,3	2,5	2,8
- erfenis en schenking	1,0	1,0	1,1	0,4
Liquiditeitsoverschot/tekort	-111,9	-11,8	12,2	47,8
Mutatie vreemd vermogen op lange termijn	101,7	8,3	-7,9	-22,7
Mutatie kas, bank en giro	- 10,2	- 3,5	4,3	25,1
Mutatie Effecten	- 0,1	- 0,6	-	3,7
Mutatie liquide middelen	- 10,3	- 4,1	4,3	28,8
Mutatie vlottende middelen	8,6	5,3	2,5	7,8
Mutatie liquide en vlottende middelen	- 1,7	1,2	6,8	36,6
Mutatie vreemd vermogen op korte termijn	17,2	0,7	0,7	0,5
Mutatie saldo liquide en vlottende middelen	- 18,9	0,5	6,1	36,1
Idem, in % van de kosten	- 7,6	0,2	3,4	12,1

1) Incl. investeringen in jonge plantopstanden.

2) Incl. effecten.

3) Incl. betaalde belastingen, premies sociale verzekeringen en betaald loon aan gezinsleden.

4) Investeringssubsidie en inkomensvoorslag.

Bijlage 9 Kengetallen betreffende de financiële positie van zwak-liquide bedrijven 1)
ingedeeld naar de omvang van het weerstandsvermogen

	BESPARING in % van de kosten				5% e.m.	
	tot -5%		-5/5%		weerstandvermogen	
	weerstandvermogen negatief	positief	weerstandvermogen negatief	positief	negatief	positief
Aantal bedrijven	616	646	551	671	646	1394
Sbe	226	189	276	217	259	235
Eigen vermogen in % van de gemiddelde vermogensbehoefte	31	63	44	65	50	66
Besparing in % van de kosten	- 14,0	- 13,7	- 0,5	0	13,5	11,5
Rentabiliteit 2) in:						
1973	91,1	84,5	95,8	103,6	110,1	99,5
1974	79,0	72,8	95,5	89,9	104,7	99,8
1973 en 1974 (gewogen gemiddelde)	84,4	78,1	95,7	96,2	107,0	99,7
Solvabiliteit	30,0	65,7	42,5	67,3	38,5	62,3
Ouderdom duurzame produktiemiddelen per:						
1 januari 1974	46,9	42,6	43,7	38,3	53,9	44,7
31 december 1974	48,3	39,4	45,7	37,4	62,0	46,2
Liquide en vlottende middelen in % van het balanstotaal (ongewogen)	8	10	8	12	11	14
Mutatie vreemd vermogen	49300	7500	31800	- 4400	134100	15000
- in % van de kosten	23,7	4,4	12,4	- 1,9	50,6	6,2
Mutatie eigen vermogen	-27900	-21000	- 800	700	32600	27300
- in % van de kosten	- 13,4	- 12,5	- 0,3	0,3	12,3	11,3
- in % eigen vermogen 1/1	- 20,8	- 9,1	- 0,4	0,3	15,3	9,9
Netto-investeringen	14400	- 9200	40900	- 6200	131300	32200
- in % van de kosten	6,9	- 5,5	16,0	- 2,8	49,5	13,3

1) Eigen vermogen minder dan 80% van de gemiddelde vermogensbehoefte.

2) Opbrengsten in % van de kosten.